

Српски писци у страним преводима

— Др. Љубомир Медич —

Времена на време читамо у нашим књижевним листовима белешке о томе како је од овог или оног писца српског понешто преведено на какав страни језик. Те су белешке обично кратке, и осим чисто српског интереса што се за њих везује, оне, по правилу, немају друге до библиографске вредности. И ако ова последња није врло велика, ми против оваквих бележака немамо ништа. Исто тако немамо ништа ни против тога што их уредништва обично пропраћају родољубивим примедбама и хвалом писца који нам је, тако, осветлао образ пред страним светом. Али и ако против свега тога немамо ништа, држимо да није некорисно обавестити се тачније о правој значају ових појава да се што преводи с нашега језика на стране; добро је, мислимо, бити на чисто с тим шта оне управо значе. То смо ради показати у овој чланку.

Пре свега, неколико речи о самим овим белешкама о преводима из наше књижевности. Те су белешке, као што рекосмо, обично кратке; оне, по правилу, не доносе ништа више до прости вести о томе да је ово или оно преведено с нашега језика на овај или онај страни језик. Како је преведено, добро или рђаво, то се у њима обично не каже. И сама вест да је нешто преведено сматра се да је довољна да нас обрадује.

Исто тако изгледа и да нам је свеједно *шта* се преводи, само *кад* је наше. И ту се задовољавамо тиме *што* је нешто преведено с нашега језика, не питајући много за писца *који* је преведен, ни *шта* је од њега преведено. Нас подједнако радује било да чујемо да је преведена каква приповетка Л. К. Лазаревића, било каква криминална историја из *Тасиног Дневника*.

Ми, у осталом, и не можемо ни-
коме прописивати које ће српске
писце, ни шта од њих, ни како пре-
водити. Свак преводи оно што он
хоће, или што мисли да ће се до-
пасти публици којој свој превод на-
мењује, и преводи онако како уме.
Ми једино можемо жалити што се
не преводи само оно што имамо нај-
бољега у нашој књижевности, те да
се што боље прикажемо страноме
свету, него се преводи много што
без чега би и наша књижевност мо-
гла бити без велике своје штете. И,
у томе би, можда, уредништва наших
књижевних листова могла, везама што
их имају с уредништвима књижев-
них листова бар блиских нам и срод-
них народа, обавештавањем и упу-
ћивањем, учинити услуга нашој књи-
жевности.

Није, међутим, ово што смо хте-
ли изнети у овој речи коју поведо-
смо о преводима с нашега језика на
стране. Што наши књижевни листо-
ви доносе само кратке белешке о
тим преводима, место да о њима до-
носе праве оцене, то, напослетку, с
погледом на то шта се, махом, пре-
води на друге, нарочито сродне је-
зике, бугарски и словеначки, није
толика несрећа; нити би о томе тре-
бало трошити многих речи. Има *дру-
га* једна ствар, далеко важнија коју
треба једном начисто извести. То су,
глас и цена коју писци који буду
преведени на какав страни језик, у-
живају после код српске публике.
Тај факат да их преводе подиже им
углед, тако да они постају готово
неприкосновени за домаћу критику.
На супрот оценама њеним истиче се
то да су они, како се вели, стекли при-
знања у образованоме свету; а то је, у
очима публике, довољно да сматра да
је српска критика у неправу. Кад је
оно што они пишу добро за друге,

велике и напредне књижевности, што
да не би било добро за нашу, малу
и сиромашну књижевност? То из-
гледа врло убедљиво; а за публику
је обично довољно да каква ствар
изгледа убедљива те да је она прими.
Ми, међутим, којима се такво разла-
гање не чини тако убедљиво, хоћемо
да мало дубље уђемо у ову ствар.

Шта су то, да се запитамо, пре-
води, и зашто се, у опште, преводе
књижевни производи с једних језика
на друге? Преводи су копија, а пре-
вођење позајмица коју једна књи-
жевност чини у друге. Оно што се
лепог, великог, и узоритог јави у
књижевности једнога народа, то при-
хватају други, и чине га, преводом,
доступним и себи. На тај начин,
превођење појединих дела с једног
језика на друге важи као неко при-
знање вредности тих дела; и што се
које дело, или какав писац, — то
на исто излази, — више преводи, у
толико су, природно, и признање де-
ла и углед писца већи. Али такво
сматрање важи само у опште, никако
апсолутно. Нити је најбоље дело које
је највише превођено, нити је, обр-
нуто, дело које није никако прево-
ђено, по томе што није, изостало иза
других, која су превођена. С делима
је што се преводе као и с онима
која доживе више издања. Као што
о правој вредности њиховој не пре-
суђује свакада број издања која до-
живе, (јер овај, често пута, зависи
од многога чега што с унутарњом
вредношћу дела нема никакве везе),
— тако исто не пресуђује ни о
вредности преведеног дела то само
што је оно преведено. Осим његове
праве, унутарње вредности, има још
много шта што чини да се једно дело
преведе пре но друго какво; укус
и интересовање публике за коју се
преводи могу учинити да се преведе

какво дело које нема велике књижевне вредности, а не преведе, зато што не одговара укусу публике, или што је превођење његово скопчано с великим тешкоћама, друго какво, далеко веће вредности.

Да је доиста тако, могли бисмо потврдити небројеним примерима. Де Квинси на пр., не само велики прозни писац енглески овога столећа, него и признат класичар, и данас је у Немачкој сасвим непознат, нити је у једно дело његово преведено на немачки, док су други писци енглески нижега реда преведени, неки од њих и више пута. *Живот Гешеов* од Лујса доживео је у немачком преводу врло много издања, више но у енглескоме оригиналу. То је доиста изврсна биографија; али, ипак, она по вредности својој далеко заостаје иза *Живота Џонсонова* од Босвела, о којему је Маколеј рекао да је најбоља биографија што је икада написана, а за коју у Немачкој осим професора Енглеске Књижевности мало ко и да зна. Зашто? Зато што Немце више интересује њихов Гете но стари енглески лексикограф Џонсон. — Али нашто наводити даљих примера, када је то ствар која је и без њих, сама по себи, јасна? Превод *јесте* одликовање; али одликовање као и многа друга одликовања што су: титуле, ордени, почасне дипломе, и др., која сва доказују *нешто* за онога ко их има, али не доказују онолико колико се обично мисли, и не доказују апсолутно.

Али и оно што преводи *релативно* доказују о вредности оригинала, они обично доказују само онда када се преводи из великих, или, бар, из напредних књижевности. Што се преводи из малих књижевности, преводи се, када се не преводи из разлога случајних, из других, а не чисто литерарних разлога. Мале књижев-

ности не улазе у светску књижевност; што оне производе, то је само за домаћу потребу, никако за то да снабдевају велики светски трг, ни за утакмицу на њему. Отуда и интересовање за њих није свагда чисто литерарно; и када се што из њих и пресади у стране књижевности, онда то, врло често, бива из чисто *етнографског* интереса, да се мали народи познаду и са стране духовног живота њиховог. Преводи из њих могли би, место у књижеван, ући, готово исто тако, и у какав етнографски часопис.

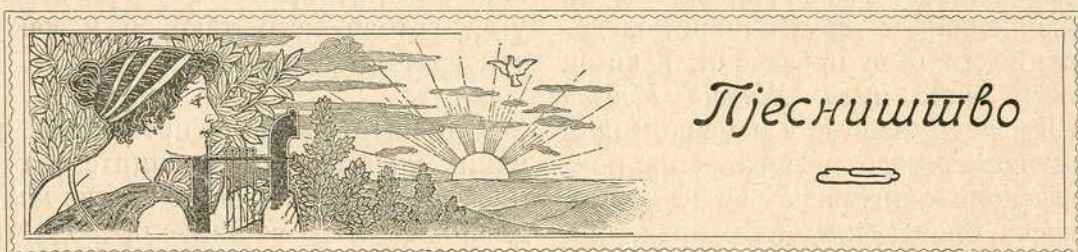
То што важи о преводима из малих књижевности у опште, важи и о преводима из наше српске књижевности. Што се из ње преводи, не преводи се, бар не на велике културне језике, толико са литерарне вредности његове, колико се преводи за то да нас упознају с једне стране више. Нема сумње да није све што је превођено без вредности, — много је што и горе превођено са страних језика на наш. Али то су само изузетци: *Горски Вијенац*, доиста велико књижевно дело, какво би у свакој, и највећој књижевности, важило као класично; Бранкове песме; приповетке Л. К. Лазаревића; неке од приповедака Јанка Веселиновића; *Ивкова Слава*, — да се *може* превести, и још понешто чега се за овај мах не можемо опоменути. Остало што је превођено има за то да захвали поглавито овоме што рекосмо.

С тиме треба бити на чисто, и не предавати се у томе погледу никаквим илузијама. Нарочито се треба чувати да се не падне у погрешку што је напред навестисмо: да се на супрот домаћој, образложеној критички дела које се, случајно, преведе на какав стран језик, као пресудан

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

истиче факат да је оно преведено на овај или онај страни језик, и да она, као што рекосмо, постају за њу неприкосновена. Ми смо се, однекуд, навикли сматрати да је сваки, и најопскурнији, страни писац, и онај којега у његовој отаџбини нико и не зна, бољи и од најбољег нашег, по томе само што је стран, а није наш. У критикама, у полемикама наводе

се у нас страни писци свакада као крајњи и пресудан разлог; њима се увек запуше уста противнику. Ко је, и какав је тај страни писац, не пита нико; довољно је само да је он стран. Али то не иде у оно што смо у овоме чланку хтели изнети; и зато ћемо то засад оставити, да, можда, другом приликом, нарочито о томе проговоримо.

ПУТ У КЕВЛАР

— Heinrich Heine —

1.
На прозору стоји мати,
 Син на одру лежи с јада.
 „Зар, Вилхелме, нећеш стати
 Да литију видиш сада?”

„Ја сам болан, немам снаге,
 Немам, мајко, слуха, вида;
 Ја се мртве сјећам драге
 Па у срцу јад ме кида.“

„Устај, хајмо пут Кевлара,
 Узми књигу, бројанице,
 Богомајка извидаће
 Твога срца бољетице.“

Заставе се вију сјајне,
 Побожна се пјесма хори,
 Тамо у Келн покрај Рајне
 Сад литија мирно скори.

За множином ступа мати,
 Собом води сина свога,
 Оба двоје с хором поје:
 „Слава теби, Мајко Бога!“

2.

Данас света Мајка неба
 Најдивније рухо носи, —
 Данас много творит' треба —
 Многи болник милост проси.

Болни људи, болне жене,
 Прилажу јој даре многе:
 Ту, од воска удешене,
 Људске руке, људске ноге.

Ко од воска руку даде,
 С руке прође рана она,
 Ко од воска ногу даде,
 Том оздрави нога бона.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Ко ту погнут доштакуца,
По ужету сад се вије,
Многи сада уз брач куца
Који прста имб није.

Од воштане свјеће справи
Једно срце брижна мати:
„То пред Божју Мајку стави
Па за боле нећеш знати.“

Син воштано срце узе,
Светој Мајци ступи ближе,
Из ока му теку сузе
А из срца уздах стиже:

„Извидај ми тај бол љути,
Па у дану и у ноћи,
Из дна душе пјеваћу ти:
Слава, Мајко, твојој моћи!“

3.

Спавали су кд у гробу —
Покрај мајке син је био,
Кад у малу њину собу
Богомајка ступи тио.

Над болним се сином јави,
Ту се мило, благо смеје,
На срце му руку стави,
Па у часу нестале је...

То све у сну видје мајка,
И још више видје јасно...
Па из тврдог прену санка,
А пси кроз ноћ лају гласно.

Ту на одру, сиротанка,
Мртва нађе сина свога,
Свјетла румен раног данка
Сја сврх лица његовога...

Мајка шири руке своје,
Јад јој тешки срце преби, —
Па побожно, тихо поје:
„Богомајко, слава теби!“

Алекса Шаншић.

Прича за грош

— Чедо Поповић —

(Образац којег се новинарски
приповедачи држе као пијан плота,
а само зато, што је монета хоно-
рара за овакве ствари цигло грош.)

Божић.

Мраз.

Ладан и јак ветар.

Нос и уши отпадају од зиме, а
очи се леде у глави.

— Добро вече!

— Добро вече!

— Како?

— Здраво.

— Како ти?

— Богу хвала.

— Куда?

— У кафану.

— У коју?

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— На булевар.
 — Што ћеш?
 — Певају две Маџарице.
 — Аха!
 — Шта знам?
 — Баш тако?
 — Никако друкше!... А ти?
 — „Код Хајдук Вељка.“
 — Што?
 — Пева Талијанка.
 — Аха!
 — Ја тако.
 — Шта је са оним?
 — Су чим?
 — Зар се не сећаш?!
 — Не.
 — Бога ти?
 — Бога ми!
 — Части ти?
 — Части ми!
 — Здравља ти?
 — Здравља ми!
 — Та с Мацом?!
 — А!
 — Баш си глуп!
 — Заиста.
 — Па?
 — Добро је.
 — Како?
 — Тако.
 — Оћемо ли се видети ноћас?
 — Можемо.
 — Где?
 — Где ти хоћеш.
 — Где ти хоћеш?

Београд

— Где је теби воља.
 — Па лепо...
 — Дакле?
 — Код „Империјала.“
 — А што баш ту?
 — Тако.
 — Зашто?
 — Зато.
 — Како зато?
 — Пева Влаиња.
 — Па лепо.
 — Пристајеш?
 — Пристајем.
 — У колико?
 — У дванајест.
 — Зацело?
 — Зацело.
 — Немој да слажеш?
 — Никад.
 — Збогом!
 — Збогом!

(После оваке срећно-свршене приче долази се успешно до поменуте хонорарне монете, чега ради се обично одмах пошаље штампарски дечко за дуван. Кад сутра дан ово изађе у листу, читаоцу стоји до воље: хоће ли претпоставити или не, да су се пријатељи, стојећи прилично на страховитом мразу, растали на врло жалосан начин, т. ј. да је један отишао на булевар без носа и ушију, а други се упутио „код Хајдук Вељка“ са смрзнутим очима у глави.)

Наша Женска Задруга

— Милан Недељковић —

Кажем ја жени:

— Окани се тога посла, мало нам је...
 Није ми упалило.

Једнога дана читам допис у *Напретку*. Допис као што су обично дописи надевени фразама и ортографским погрешкама. Дописи који почињу са „једним кораком

у културном нам напретку“ а свршује се са курзивом: „Vederemo!“ Дописи у којима се расплакива публика као у некролозима, у којима се говори о „брисању суза невољнима и сиротама“, о некој „племенитој души госпође докторке“ и о познатој „клики што кочи точак сваког напрет-

ка народног“. У загради је уредништво додало: *Брука!*

Отпочне објашњавање самном и женом.

— Најбоље окани се ти тога! За сиротињу и онако неће бити ту користи, а за наш мир и џеп биће зацело штете!

Затим наступи сузним очима пребацивање о мушкој себичности, о картању у читаоници о потиштености женске...

— Па на крају крајева, — питам је ја, — шта је целъ свега тога?

— Целъ? Целъ је: помоћ сиротињи, међусобно зближење и упознавање, дизање свести и интелектуалности. Па временом женска читаоница, литерарне вечери...

— Их, шта ти све то не надружи! Другим речима: оговарања су gross, сплетке у великом стилу!

И зловољно се почнем смејати у себи читавој овој слици будуће „Женске Добротворне Задруге.“

После неколико дана, — ја и заборавио на ово, — моја се жена некуд спрема. Деца се деру, а она облачи рукавице и издаје слушкињи наредбе: да Божа не удари Јову машицама, да не да Љуби да се пење и да се скрха са стола, да прими дрва од кириције и да пази да је потпун хват, да пази да се не угаси у собама, да деца не дирају у пећ, (ономад је Јова извадио запаљено дрво па прогорео фотељу и опекао прсте), да не пусти каког од мог ловачког пса у собу. Врата да буду затворена да не истрче деца у снег, да прими писма и новине и да их одмах склони од деце да их не подеру. (Бошко је неки дан једну упутницу турио у ђупу с водом.)

— А куда молим тако? — питам је ја.

— У скупштину, — одговара она са поносом еманциповане ђурке.

— Bravo!

Сад ће да буде чудо.

— Него знаш шта, — поче се она умиљавати, — да ме отпратиш?

— Шта ћу вам ја; само да сметам. А и госпође...

— Какве госпође. Марим ја за госпође. Ти си мени најпречи...

Ожењени читаоци знају хипнотичку снагу ове фразе. Ја попустим.

Чим смо ушли у скупштину, ја се покајах. Хтедох да се извучем, ал госпођа Деспинићка изађе преда ме.

— Баш као наручени! Без сумње ћете нам помоћи. Само ове седнице. Шта сте се поплашили? Данас ћемо се побринути већ и за перовођу.

Е, ђаво ме је терао. Жена ме је преварила. Ја сам жртва смишљеног комплота. Шта сам знао! Скинем капут, убришем наочаре, и почнем да посматрам. Одмах сам видео расположење. *Две су странке.* Хвала Богу! Биће речи. Намргођени се погледи добацују. Дошаптавају се.

— За чим се чека, — упитах једну групу, која је живо дебатовала како је зелени камен отрован у киселим краставцима.

— За госпођом Стајевићком. Не би било лепо без ње. Она је управо и заподела читаву ствар.

У пријатном разговору: како се најбоље одржи слатко у шећеру и како се кваре лањске брескве — прође три четврти.

Мањина поче да протестује. Ја сам јој у потаји одобравао. Почело се тражити, да се нико не чека.

— Нека се отпочне!

Предлог се одби. Жесток отпор. Дебата се све живље поче да развија. Красни алтови и дисканти почеше све то гласније да се истичу.

На срећу отворе се врата. Госпођа Стајевићка, нешто мало јачим дисањем, уђе.

— Извините, meine Damen, дошла ми шваља са новом хаљином... Мало сам се задоцнила... и достојанствено и узвишене главе пође председничком месту.

Разлог је био значајан. Негодовање и жагор се стиша. До Стајевићке седе Деспинићка, десигнирана подпредседница. Нешто шапнуше. Она милостиво махну руком. Ја приђем.

— Дакле ви ћете бити тако добри, да нам водите перо. Само за данас!

— Особита част, — рекох и покло-ним се.

— Дакле, да отворим седницу, — от-поче она.

— Не, не, — упаднем ја изненађен — Најпре морате објаснити, зашто сте се скупиле. Па избор привремене председ-нице. Изабрана председница може онда отворити седницу. Па тек одбор за кан-дидацију...

Она ме је тупо гледала. Видим не ра-зуме ме.

— А што да губимо време. Све се слажемо. Госпођу за председницу, мене за подпредседницу. Одмах ћемо и одбор... отпоче госпођа Деспинићка.

— Опростите, али форма...

— Форма! Нисмо ми дошли да изви-јамо форме. Ми хоћемо да радимо.

Ја слеглох раменима.

— Дакле, ја ћу да отворим седницу. Где је звонце? Хм, ето вам! Отварам седницу, а немамо ни звонце!

— Па може се и без звонцета, — у-судих се ја да приметим.

— Шта? Шта ви то? Без звонцета? Како би изгледала седница без звонцета? Но, то би било...

Ја сам глупо бленуо.

Него молим вас, тркните слатки го-сподине, ту до ког дућана... Кажите на наш рачун. Их, ако не буде у дућанима звонцета!

Шта сам знао! Обучем капут, одјурим и купим звонце.

Забринуто лице у госпође председни-ковице разведри се. Узе га у руку и уз мртву тишину зазвони три пут и свечано отпоче, трудећи се да ни једну реч од мучно научене фразе не изостави:

— Госпође, поздрављам вас све ску-пљене и отварам седницу. Затим позивам господина перовођу да прочита записник.

Све се очи љубопитљиво упреше у мене. Ја се почео да смејем.

Председниковица стиште обрве па тихо и јетко шапну:

— Ја не налазим ту ничег смешног.

— Опростите, — почех ја гласно, — записник се не може прочитати из врло много разлога.

Опћа сензација и дошаптавање. Сто-лице цврче и мичу се тамо и амо.

— Из којих то разлога, — пита пред-седница строго.

— Прво и прво, што још никаквог за-писника ни немамо. Ово је тек прва сед-ница.

Ћутање се наруши пакосним смехом неког танког сопрана и два сонорна алта.

Председница ме очајно погледа. Ја јој прискочих каваљерски у помоћ.

— Дозволите да предложим, да се скуп-штина конституише.

Предлог се учини уместан. Почеше се дизати с места.

— Да гласамо!

— Молим, — почех да вичем кроз га-ламу, — молим да се истакну кандидати.

— Госпођа Стајевићка! Госпођа Ста-јевићка! виче канда већина.

— Госпођа Тимотијевићка! вичу о-стале.

Начини се хаос, обавештења, увера-вања. Мени од милине поче, овако нер-возном и старијем човеку, коса на глави да расте.

— Ама, не иде то тако, — почех да вичем из свег гласа, — Тако се не бирају председнице. Молим за реч...

— Да гласамо!

— Да гласамо!

— Хоћемо ли тајно ил јавно?

Тајно гласање доби већину. А то је и интересантније.

Опет сам морао да обучем капут и да одем у дућан по хартију и туце оловака.

Поделим листиће и оловке. За час се све смири. Писало се по зидовима.

— Хоћемо ли се потписати, — пита госпођа Нешићка.

— Наравно, наравно, — одговара не-колико гласова.

— Не треба, — буне се друге.

— Како ко хоће, — одговара засебна група одељеног мишљења.

— Ама за Бога, па то онда није тајно гласање!

— Тако је. Тако је. Ха, ха, ха, ха!

Пауза. Љубопитљиви и лукави погледи лете крадимице овамо онамо. Може ко случајно да види, шта се пише. Ако се баш где може завирити, неће шкодити.

Оне што написаше име, пођоше својим кандидатима да предаду листиће. И мале литије се упутише Стајевићки и Тимотијевићки.

— Молим, — дерем се опет ја, — мени треба предати листиће!

Госпође ме у чуду погледаше. Шта ће мени листићи кад ја нисам кандидат!

Након по сата сам прочитао више ијероглифа него што ћу икад у веку. Зброрим после гласове.

Госпођа Стајевићка и госпођа Тимотијевићка не скидају очију с мене. Иза леђа ме контролише оштра контрола, неколико пари очију.

— Молим госпођу председницу да објавим резултат.

Звонце завони а тишина тако завлада на једаред, да се сасвим лепо чуло како је госпођа Симићка шапнула госпођи Пајићки на ухо: „Зар за ту уображну глупару?“ Пошто се није могло позитивно знати кога мисли, јер је госпођа Симићка умела вешто да крије којој управо партија припада, то су обе кандидаткиње сматрале за своју дужност да је крвнички погледе. Ах, тешко њој кукавици!

— Дакле молим да чујете! Свега је предано 53 гласанице. Од тих су 3 сасвим нечитке, две празне, а од осталих 48 пало је на госпођу Тимотијевићку 26, а 22 на госпођу Стајевићку. Кад би се узео и тај случај да су оне три нечитке гласанице гласале за госпођу Стајевићку, опет би имала само 25 гласова према 26 госпође Тимотијевићке. Према томе је госпођа Тимотијевићка са већином од 1 гласа изабрана за председницу.

Да опишем шта је иза тога настало, нисам просто кадар. То би могао само онај, који је доживео какве страховите револуције у природи, земљотресе, вулканске ерупције, поплаве, панике или тако шта.

Изненађење, огорчење, страх, очајање, радост, пакост, победа, све се то видело оличено у овој скупштини. А шта се даље говорило, на који се начин све после догађало, у оном страшном комешају високих и ниских гласова не могу вам испричати, јер сам загнурио главу у руке и — пао у несвест.

Пробудио сам се тек кад ме је нечија рука мунула љутито у ребра. Дигнем невољно главу и угледам поред себе своју нежну женицу.

— Пази за име бога! Што се срамотиш?

Погледам око себе. Околина се знатно рашчистила. Како сам после дознао, незадовољни елементи су оставили седницу са чврстом одлуком, да се испишу и оснују ново друштво.

И само тихо шаптање опомињало ме је на ону грозну буру. Јунона на Олимпу није ни налик тако победнички и достојанствено седела као госпођа Тимотијевићка. Она се љупким осмехом обрну мени:

— Молим господина перовођу, да буде тако добар, да настави седницу.

— Требало би да изаберемо подпредседницу и одборкиње, рекох са жељом, да још и то што пре обавим и утекнем.

Овај избор ишао је као намазан. Било је опет тајно гласање, али без пређашњих препрека. Али у место њих, појави се нешто друго. Отворим гласанице за подпредседницу и осим два три листића сваки лист носи друго име. Наравно! Свака гласала за себе. Морао се наредити нов избор и споменути фино из далека, да се чини да су неке чланице саме себе кандидовале. Након рада од даља два сата дођосмо и до благајникиње, секретарице и ревизионог одбора. Мртав клонуо, а опет љутит што ми је и жена у одбор изабрана, дигох најзад благодарно очи

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

небу. Мислио сам да је крај седници и мојој патњи.

— Ех, пошто смо дневни ред исцрпили, молим госпођу председницу да затвори седницу.

И опет зазвони звонце, некако слатко, мило. И председница рече: „Проглашујем да је седница закључена. Захваљујем перовођи на доброту, а госпође одборкиње молим да још мало остану.

Ако мисли ко да ме је интересирало шта ће одбор даље радити, вара се. Ја сам обукао капут и дочепео се врата.

— Господине професоре, само још за који тренутак!

Пренеражен испустим шешир из руку. Колена ми клецнуше и ја престрављен погледам у председницу.

— Били би вам врло обвезани, да нам покажете како се држе и одборске седнице.

— Опростите, госпођо, ал ја сам уморан. А имам и хитна посла, — рекох очајно.

— Само тренутак два. Бићемо брзо готови. Сад нема више избора. Јелте, госпођо, да може остати?

— Још једно четврт сата. Ваљда нећеш бити тако негалантан, да нас одбијеш.

Ах — и ја остадох!

* * *

— Молим, дакле, госпође да заузму места и да се отвори седница.

Одборкиње се наместише са званичним лицем и седница би отворена.

Упозорим их како ново друштво треба да јави свима сличним друштвима да је ступило у живот. Пошто ми је испало за руком, да их убедим, да нема смисла да се све потпишу на тај допис, запитам их како мисле вршити свој племенити посао?

— То је лако! Трошкова немамо. Новац од уписнине и од чланарине делиће мо сиротињи. Куповати деци хаљине, књи- ге, лечити.

— Хја, али само како? Ко ће заћи, да нађе поштену сиротињу?

— О сиротиње има и сувише! Ето стара Анка, — усуди се да примети једна одборкиња.

— А баш! Још и такима да дајемо! — расрди се госпођа Цвејићка, — неће та прстом да макне. Ето сам је јуче звала да ми помогне, дошао ми брат био са младом, па неће. Него, драге моје, што те великоварошанке имају шика, то је чудо! Па онда те тоалете! Четир свилене хаљине понела за то неколико дана. Ах ал онај нови боа да сте га виделе! То је ствар!

— Какве је боје? Јел грау, сад је грау модерн!

— Да, силбергграу, али од неке животиње, не знам како се зове.

— Е сад већ није више силбергграу модерн, сад је црн, ето вицела сам ономад, све носе црне.

— О молим, Пештанке ваљда ће више знати шта је модерн.

— С тобом се не може изаћи на крај. Увек ти имаш право, а ја ти и опет кажем — силбергграу!

Ја се почнем врпољити. Председница зазвони.

— Молим госпође да послушају. Ако се хоће да врши та племенита задаћа онако, како би...

— Ја мислим, — прекиде ме госпођа Радићка, — пре свега нам треба новаца. Без новаца нема ништа. Треба да буде што више чланица. Ето, није се уписала Перићка, па Адамовићка, па Симићева; све те треба натерати, све да се упишу.

— А зашто се, бога вам, није Јосићка уписала? Запита председница.

— Ех зашто! Знате ваљда како је код њене куће! Муж јој хвала Богу, као Турчин. Шта он каже, то је тако Вели, помаже он сиротињу на свој начин. А то се тако не ради. Што вам је то тврд човек! Ето већ две године видим је у истом старом шеширу, са оним, знате, са плавим пером. Већ је и врапци познају. Изгледа као бабица.

— Нисам је одавна видела, а ономад је сретнем, једва сам је познала. Нешто се збрчкала, збабала...

— Е, молим вас, и године су! Молим вас, она мора бити већ близу четрдесет.

— Ах од куда! Шта говорите за Бога! Каквих четрдесет!

— Ех, чекајте! Она се удала кад сам ја некако моју Меланију родила. А моја Меланија ће сад у двадесету.

— Јух, зар Меланија већ двадесет? Шта говорите! Ала пролази време! А молим вас где сте јој поручили намештај? Чујем да је тако леп! Особито кажу алт-дајч креденц! А кад ће сватови?

— Нисмо још одредили. Него да видите нисам задовољна, већ је пукао орман на једном месту!

— Дакле, молим госпође — прекидох их — да још нешто кажем! Онда одбор треба да се састаје и споразумно договара и даје иницијативу како ће да ради.

— Да. Па онда да се подиже образовање код нас, састанцима на којима би читали и радили, — рече одушевљено Јаношевићка.

— Па могле би замолити да нам се дозволи приступ у читаоницу, — рече Стефановићка, — као зашто не би могле и ми женске долазити да читамо? Ми нећемо господу у њиховој забави бунити. Не морају се баш они увек картати и свађати.

— А шта је то било са господином Андрићем и Павловићем у читаоници?

— Чујем свадрили се? запита Јелићка.

— Чујем и ја свашта је било. Тужила ми се Андрићка ономад. Апропо, а што ви не дођосте онда на јаузн? одговори јој Јаношевићка.

— Нисам могла, слатка! Помислите мој малер! Ја баш...

— Опростите, госпође, али ми тако нећемо никад свршити. Него да се посаветујемо, како ћемо за први мах доћи до новаца. Зима је ево ту. Требаће помоћи.

— Па да приредимо беседу. Трошак, гледаћемо да буде што мањи, а приход што већи. Не мора то бити гранд. Не

морамо узети одмах војничку музику. Узети какве јефтине Цигане.

— Идите, слатка! Први пут па одмах скомрачити. Па ко ће вам доћи на забаву, кад свирају какви Цигани. Ко дође и плати, хоће и да се наигра, а играти уз тамбураше, пи ха!

— Дозволите, госпођо, да ми не располажемо са средствима за беседу. Можете само бал приредити.

— Мајне дамен их хабе ајне идее! Да приредимо један костим бал! Замислите како би то било дивно! Па све историјске тоалете! Ја сам једаред била на такој једној забави у престоници, али то је било грандиозно! Ја сам била обучена у костим из доба рококо. Свима се допало!

— Па зар са таким луксузом да почнете?

— Ех вама је мужевима све скупо, за жене, кад треба.

Та идеја задоби све за се и ја се после кратког отпора повучем. Нек раде шта знаду! Моја жена и онако неће видети тог бала, за то јој стојим добар!

— Па кад би га дале? Где би га дале, — упита председница. На Митров дан са свим је згодно! Примате ли?

— Прима се; у великој сали, наравно. Само се ту могу костими лепо видети, а не где је пуно и где се гура.

— Хе, али та сала много кошта док се декорише.

— Узећемо на се, да је саме декоришемо. Само ће нас коштати прање и виксање.

— При виксању морамо пазити кога ћемо узети, — примети гђа Васићка.

— Онај Којички не викса добро. Штеди сувише сапун. Нека нам викса салу Анеман, — примети Дабићка.

— Не, не штеди он толико сапун, него му не ваља, не уме да га направи. Ах што је мој испао добро као путер, па како се пени! Треба то знати правити! — рече Радићка.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Мора се метнути доста соде у њега, наравно.

— И то какве соде?! Нипошто нове, него старе!

— О, баш на против, увек је боља нова!

— И ја мислим, да је нова боља. Ја сам пробала са старом па не ваља.

— Е питање је од куд сте је узимали и колико сте метли.

Ја погледам очајно у председницу. Мора да сам бедан изгледао. Смилова се и зазвони.

— Дакле слажу ли се све госпође с предлогом, да се на Митровдан приреди костимиран бал?

— Слажемо, слажемо!

— У великој сали, са војничком музиком?

— Наравно, наравно.

— Онда треба да се изабере пододбор који ће спремити све.

Ја пребледим испред новог избора па се продерем:

— Не треба! Поделите посао, па ћете све радити по мало.

— Тако је. Онда се морамо ово дана опет састати, да све још једаред промислимо и ништ не пропустимо — рече председница. — Дакле заказујем нову седницу у идућу недељу, те затва...

Даље нисам чуо јер сам уз кратак поздрав већ био на улици.

* * *

Ви сте сигурно љубопитљиви да чујете још како је тај бал испао. Тај је бал испао врло рђаво. И то прво за мене, јер сам се свадио, још пре њега, озбиљно са женом. Нисам јој дао захтеваних „само 50 форината“ за костим а la Pompadour. Тек смо се ово дана помирили. Што се самог бала тиче ни он није добро испао, прво и прво и није могао добро испасти, јер — на највећи јед и највећу радост — није ни одржан! Јасно ће све бити зашто, ако кажем, да је она несудођена председница Деспинићка (сада фактична подпредседница у новом: „Удружењу госпођа у добротворним сврхама“) жена — нашег началника, а наш је друштвени одбор, с великом пажњом, спремио за бал све и сва, чак се и задужио, а заборавио да свој бал — пријави полицији.

Последица тога је била: велика свађа и завада у месту; пад градоначалника; ново груписање странака политичких и велика новинарска препирка са звучним чланцима као: „Наше добротворке“, „Уставност и самовоља у XX. веку“, „Зар тако?“, „Машкаре“ и „Куд ће вам душа“ и т. д., а свет је рекао: Тако је то где има женских добротворних задруга.

Наша критика

— Драгутин Ј. Илић —

Прошле године уредништво *Зоре* истакло је неких десет питања о српској сувременој књижевности, позивајући српске књижевнике да на њих одговоре. Одговори су дошли; али у колико је мени познато, ниједан од *Књижевника*, у пуноме смислу ове ријечи, није одговарао. То су одговори махом наших критичара и људи, који се баве критиком.

Цијел дакле није постигнута онако како се желило, али је ипак добит с друге стране. Имамо потпуно груписано и по свима нашим струкама књижевности, обиљежено мишљење наших критичара. А то је, не мала корист за књижевнике, којима је пречишћен суд укупне српске критике оно што и једрењачи вјетар, кога бродар жељно изгледа.

Али сад, када су наши критичари дали свој прекаљени суд о нашој књижевности, мислим да би тако исто било занимљиво поставити Питања: шта Српски Књижевници мисле о нашој књижевној критици?

Ово се питање само по себи намеће свакоме књижевнику, који је редовно пратио „Одговоре“ наших критичара. И нека ми се дозволи, да овдје, за сада, прикажем неколико утисака што их задобих пратећи њихове „Одговоре“.

На првоме мјесту утврдићемо општи утисак. Он је двојак.

Прво, *ни у једноме* изложеноме питању *ни један* се критичар с другим не слаже, па се то неслагање опажа често чак и код генералних појмова; и друго, сви, изузимајући једног јединог, г. *Ђоку Поповића* говоре о Српској Књижевности игноришући и са нарочите висине ауторитетске непогрјешивости, као према једној примитивној, још врло ниској књижевности, о којој се и нема Бог зна шта рећи. И ма да су баш наши *савремени* књижевници за пошљедњих 20 год. дали приличну количину дјела од трајне вриједности, и ма да ни један од тих критичара, осим г. *Љ. Недеића*, не дадоше у својој струци ништа ни приближно налик трајним успјесима књижевних дјела, они ипак са такве висине погледају на нашу Књижевност, са какве се, по свој прилици, ни стручњаци свјетскога гласа не појављују.

Заиста занимљив моменат за психолошко проучавање наших прилика!

А овај игноришући и императивни тон према лијепој књизи нашој све је одлучнији што је дотични критичар млађи. И то тако иде по степеницама: што млађи то набуситији а што старији то блажи и расположенији. Пођите од најстаријега *Ђ. Поповића* па до најмлађега г. *Слободана Јовановића* и обратно, па ћете се увјерити и сами.

Можда је томе узрок степенаста разлика између младачке бујности и старачке трпеливости, доктринарског теорезирања

и животног искуства? Можда! Ми ово тек напоменусмо да прикажемо онај општи утисак ових „Одговора“. А сад да пођемо даље.

Књижевника, који мора да се обазире на суд савремене критике тиче се на првоме мјесту да сазна: шта је Критика, и да ли је њезино естетско мјерило у *начелним* и *општим* питањима једно исто или не? Судаћи по овим одговорима, рекли би: колико вјера толико мјера! *Нико* се *ниским* ни у најелементарнијим погледима не слаже, ма да се сви они у нашој књижевности баве критиком као стручно спремни и позвани.

Ево примјера.

На *Зорино* питање о Српској Драми ми смо добили неколико по све различита одговора.

Г. Слободан, који је већ у почетку својих одговора онако лаконски „констатовао“, да се одавна није јавио ни један прави пјесник, ни један драмски писац, вели за Драму: „изгледа да је она са Стеријом не само почела него и свршила.“

Дакле за пуних *недесет* година Српска Драма није ни по форми ни по садржини ни стопе коракнула. И још више! Она се не налази ни на нивоу Стеријиних драма!

Други један, г. Милан Недељковић изјављује да је Драма „обамрла“, па не говорећи ни кад ни зашто, ни у чему; он нас бар тјеша, да ће она доћи к себи „кад вријеме донесе собом таленте за њу.“

А сад, ево, шта вели г. *Ђ. Поповић*: „Можда би смо од свију грана наше Књижевности могли бити понајзадовољнији са напретком, који је учинила драмска књижевност. Од Рајићева *Уроша* до *данашњих* драматских производа какав напредак! Комедија и грађанска драма ниже стоје; али историјска драма неће уступити тој врсти у других Славена.“

Није ли ово поучно? Два тако антиподична мишљења о једној грани Лијепе Књижевности! Један је презриво игнорише и „констатује“, да је она прије 50 г. започела и свршила, док други тврди, да

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

је баш ова грана наше књижевности накит, који не уступа тој врсти ни у других Славена!

Сад како да изађемо из ове забуне? Чије мишљење да усвојимо? Ђ. Поповић, као најблажи, покушава бар једним примјером да и образложи своје увјерење, подсећајући нас на Рајићева *Уроша*, али Слободан ни толико! Њему је и данас она наивна романтика, оно сентиментално приказивање историјских и друштвених прилика, оне драмске нелогичности и скроз непсихолошке личности Стеријиних нпр. *Хајдука*, *Смрт Стевана Дечанског* и *Београд некад и сад* углед; та му дјела и данас стоје, без сумње и са умјетничког и сувременог схватања живота, као углед; она му и данас импонују.

Нема сумње то је лијепа пошта према Оцу Српске Дrame, али сумњамо, да ће ико који познаје развитак наше књижевности кроза свих пет деценија овако што тврдити.

А сад даље.

Докле М. Цар и Љ. Недић налазе у српској књижевности *неколико* праваца и утицај западне литературе, дотле г. Слободан одлучно тврди да се у Српској Књижевности не осјећа *никакав* утицај из стране литературе, јер „наши књижевници *по правилу* не знају стране језике и не праве сувремени покрет.“¹⁾

И тако редом.

Једнима је Ст. Сремац хумориста, другима сокачки писац, трећима отужни и груби материјалиста, а четвртима најбољи представник наше Приповијетке. Једноме

¹⁾ Како се од ока нешто тврди, довољно је да наведемо имена наших књижевника, који воде ријеч у књижевности: С. Матавуљ (француски и талијански), Сремац (њемачки и мађарски), Нушић (француски и грчки), М. Јакшић (њемачки, мађарски и латински), П. Адамов (њемачки, латински и старо грчки), Глишић (француски, њемачки и руски) Одавић (француски, њемачки и руски), Душић (француски, њемачки и руски), М. Будисављевић (њемачки и латински), И. Ђитико (француски, њемачки и талијански).

Па кад би заредили и међу оне млађе на жалост покојне писце, увјерили би се да нема *ни јед-*

је Пјесништво на висини а други га и не види. Једном ријечи, општа анархија у критичарској Републици!

Па кад таква несређеност влада код најелементарнијих, општих питања, онда настаје питање, да ли критика са оваковим појмовима врши свој благодарни утицај на развитак наше Књижевности и да ли наши Књижевници имају разлога да буду захвални *таквој* критици, која, без обзира на наш укупни развитак, прилике и вријеме са онако узвишено надутим тоном преко рамена одсијеца?

Ја мислим, да бих, као Књижевник пао у погрјешку наших критичара када бих пошао њиховим стопама и своје мишљење од ока изрекао.

Но прије него ли о томе речемо намеће нам се једно питање: је ли *Зора* у опште имала разлога постављати оволика питања *на један мах*, па још на *опште гласање*? — Одговор је: није ово било опште гласање; овдје су дали свој суд сви виђенији наши критичари!

Лијепо! Но ја мислим да у нас још нису рашчишћени појмови ни разликовања између правих, *стручних* критичара и људи образованих, од укуса, или боље рећи *дилетаната*. Када би с тим били на чисто онда за цијело, поред имена једног Љ. Недића и М. Цара не би набрајали и имена људи, којима је критика само „шпорт“, разонођење, и који су још и сувише непрекаљени самосталношћу *свога* естетског укуса.

Међу свима овим именима само су троица на своме мјесту: Ђ. Поповић, Љ. Недић и М. Цар. Међу њима ћете, поред свих

нога, који није располагао бар једним културним језиком, било француским, њемачким или руским. Ено пок. Св. Ранковића, Војислава, И. Вукићевића и Вл. Јовановића.

Изузимајући једног јединог Јанка који, (бар до скоро, прије четири године) није знао ни један језик, ми не знамо за оно „правило“, да српски књижевници не знају стране језике „и не праве сувремену књижевну покрет.“

супротности, наћи потребне срећености, неке сталожености, која нам даје јемства, да су ти људи, прије свега промишљали и са сваке стране окретали о ономе што говоре. Па, ето, и међу њима налазимо огромне разлике, баш у питањима елементарног значаја. Докле Ђ. Поповић говори о нашој драми са највећим пијететом, дотле Љ. Недић прелази преко тога важног питања са једним обећањем, а М. Цар слијеже раменима, не даје непосредан одговор, али посредно изјављује, да она не одговара ни приликама ни потреби.

Па кад ни у наших правих критичара нема у оваковим питањима ни приближности, онда како ћемо тражити тога тек од дилетаната, „љубитеља“ критике?

Но хајдмо даље.

Други један критичар из ове групе *Зориних* одговорача разматрајући и тражећи узроке слабој књижевности, вели, да је један главни узрок тај, што се у нас књижевност сматра *као занат*, услијед чега „ми имамо велики број људи што се *издржавају* писањем, али који су, што се књижевне спреме и васпитања тиче, још при буквару.“

Тако г. *Св. Јакшић*. А Ђ. Поповић: „Врло сам рано дошао до увјерења, да своје књижевнике не смијемо мјерити са апсолутним мјерилом, јер то нису *по занату* списатељи, *нити им се труд награђује* по заслуги, него их морамо све рачунати у литерарне *дилеганте*, који имају друго занимање главно, а литературом се баве у доколици. У толико веће признање дужни смо им.“

Ето нас опет у процијепу! Један сматра *за штету* што је књижевност *постала занат*, а други, напротив, што она *није занат*, те и не може да се систематски развија; један тврди да се њоме *издржавају* књижевници, док други признаје, да се не награђује по заслуги, те је књижевник само у доколици то, а *главни* му је посао са свим други.

Није ли то карактеристично?

И зацијело, овдје нам се намеће питање, онако исто као и код г. Слободановог тврђења, да српски књижевници „по правилу не знају ни један стран језик,“ да ли су ови оцјењивачи наших књижевних прилика у опште промислили о ономе што су написали? Који је тај српски књижевник који је *живио* од књижевности искључиво, коме је књижевност доносила редован приход, да му није било потребе лаћати се другог занимања *као главнога*? Пођимо од Доситеја па до Војислава и потражимо ма једнога писца, кога је његов књижевнички хљеб изранио. Та то је, управо идеал коме сви напреднији народи теже! А где, ми смо, по тврђењу критичаревом, већ у томе идеалу! Матавуљ, Сремац, Нушић, П. Адамов, Глишић, Јанко, М. Јакшић, Одавић, М. Митровић, сви они живе, њих *издржава* „занат“ књижевнички!

Ја мислим да се за овакав успјех може само честитати поменутиим писцима, а никакo замјерати. Само када би то и било!

Даље. Један критичар вели да је *зло* кад књижевност постаје занат, а други, *баш* у томе налази успјех. Ко од ових има право ми нећемо да разбирамо, али, у колико нам је познато, права умјетност па било то у архитектури, скулптури, пјесништву или белетристици само је онда цватила, кад је она била *главно занимање* живота, дакле *баш* „занат.“ Ни Бетовен, ни Моцарт не би били то што су, да су од 8—12 и од 3—6 сах. дневно морали пискарати по канцеларијама и радити сасвим други посао. А шта да речемо за Хига, Золу, Толстоја и толико прослављених имена свјетскога гласа, који не би ни из далека постали то да су морали као Сремац, Матавуљ, Јанко и њима подобни од јутра до мрака радити за кору насušнога хљеба сасвим друге послове, који са њиховим књижевним „занатом“ немају никакве везе? *Војну и мир*, *Васкресеније*, *Quo vadis*, *L' Évangéliste* и т. д. створили су књижевници „занатлије“ а никакo дилетанти. А ко загледа у историју свјет-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ске литературе увјериће се да су најљепше умотворине књижевне и умјетничке баш онда цватиле, кад су духови сав свој живот посвећивали томе послу. Тако је било у античко доба Јеладе и Рима, тако за Ренесансе, па тако и данас. — Да су Зола и Ги де Мопасан морали као Сима Матавуљ провести три четвртине века у чепању око министарских врата за кору осушнога хљеба, сумњам да би створили и десети дио оне вриједности, коју данас имају. Толстој и Тургенев цијелог свога живота нису ни о чем другоме водили бриге сем о својим књижевним радовима, док је Л. Лазаревић морао од јутра до мрака да јури по биоградским улицама и лови љекарске визите.

И сад, када би тако редом упоређивали све нелогичности и сва ова критичарска резоновања, и покушали, да их у неки систем ставимо и бар двојицу ма и начелно сложимо, то не би успјели. Савјестан књижевник, коме је, у истини дужност да од времена на вријеме обраћа пажњу на критичарево гледиште, није у стању да се на овакову критику ослони.

Улцин, 17. маја, 1900.

У разговору о љубави

козерија

— Бранковински —

Радо сам је посјећивао, с ових разлога: што је лијепа, што је одлична домаћица па је и закуска увијек добра била, и што је сањалачке природе па није много говорила. Лијепа је што је природа тако хтјела; одлична је домаћица што су је родитељи добро васпитали; а сањалица је што јој природа уз љепоту није дала и здравље.

Зашто човјек врло често чини противно ономе зашто је створен? Болешљива, сањалачке природе жена, неби требала да је добра домаћица, него треба да чита романе, да пије минералну воду и

А кад је то тако, онда зацијело књижевник не може примити ни онај критичарев укор, који на IV. Питање *Зорина* одговара: „С критичким упуствима готово је иста ствар као и са љекарским прописима. Обично се на једно уво приме а на друго пуне.“

Па сад ко има право?

Ко?

У овој општој критичарској анархији, неко за цијело има право: било Књижевници српски „што неће да се даду васпитати“, било критичари оне врсте што императивно „констатују“ неподобност српске Лијепе Књиге, или они што не мјере апсолутним мјерилом, или најзад они, што слажу раменима и околичним фразама заклањају празнину одговора. Тек, за сада, ми нисмо у стању да констатујемо оно Нушићево питање: ко је кога убио?

Али једно што је у свој овој збрци јасно, то је, да, ако се сваки аматер-критичар у нас буде сматрао као критичар по позиву, онда ми Срби имамо више критичара него ли Хрвати књижевника у своме загребском клубу.

гута пилуле што садрже гвожђе, да хода по стазама у јеловој шуми и да зијева; а о кући нека се брине послуга, за то јој се плаћа. Али моја познаница није била таква. Она се на првом мјесту за кућу бринула, да је све у реду и у одајама и у кухињи, па онда је читала романе, а није пила минералну воду ни гутала оне пилуле, него је истина ходала по шуми и онда се сасвим предавала својој сањалачкој природи. А што је главно, није се заљубљивала! Знам другу госпођу која је здрава као дријен, можете је слободно назвати женом без осјећаја, не чита романе,

дакле створена за кућевни посао, а за љубљује се дванајест пута у години и домаћинство јој је девета брига. Један мој пријатељ, херкулеског састава, није избијао из каване, а није пио ни вино ни пиво, него само каву с млијеком и картао се до у зору. Његов брат био је врло лијеп човјек, жене су се њему удварале, а он је био задовољан кад му се дала прилика, да им видљивим знацима покаже како их мрзи. Па колико има пјесника који немају за то ни мрве талента, и колико љекара који су одлични пјесници, и колико ђенерала који би могли бити добри кувари, а колико попова који су храбре војсковође!...

О Васкрсу никад нисам пропустио посјетити моју лијепу познаницу. Од кад се знамо, тај сам дан увијек најпријатније код ње провео; јер она није марила за велико друштво, а нарочито је ненавидила прописне посјете о празницима, кад се о најобичнијим предметима говори, па је малени круг њених познаница и познаника то знао те је нису узнемиривали о великим празницима. Али је она о Васкрсу увијек била добро расположена, радовала се томе празнику као дијете, ваља да с успомене на своје дјетињство; а знала је да су мени непријатна она момент-познанства, с личностима с којима само о празницима случајно у додир дођете, знала је дакле да је само ње ради тада посјећујем, — о женска таштино! — па није била противна да јој и ту прописну посјету чиним. Мени је пријатно видјети ту жену кад је добро расположена, ту душевну и тјелесну паћеницу, која све друго има само не здравље и љубав свога мужа, па за то нисам пропуштао о Васкрсу је посјетити. Нема јадница ни дјече, да би у њима налазила утјеху за своја страдања.

Али овог пута као да није била добро расположена.

— Васкрсао је проповједник љубави међу људима! Поздрављам вас, госпођо, празником Његова васкрснућа, — рекох прилазећи јој руци.

— Он је ваистину васкрсао; али је и љубав собом однио, тамо гори, а на земљи је она остала само у писаном Јеванђељу — одпоздрави ме познаница, па понудивши ме да сједнем према њој, заврши: У човјека нема више љубави!

Знао сам о којој је љубави она мислила, па јој одговорих:

— Има је, госпођо. Колика је Васиона, у томе огромном простору свугдје ћете је наћи.

— Охо, узвикну она! А знате ли ви колика је Васиона? Па љубав, знате ли шта је љубав?

— Не бих смио потврдити да знам шта је љубав, јер је тешко то знати. Научници неће озбиљно да се баве проучавањем тога предмета. Све им је вријеме заузето Геологијом, Палеонтологијом, Астрономијом, Анатомијом, Терапијом, Математиком, Механиком, Електрицитетом, па и Јурисдикцијом и некаквом Балнеологијом, и шта вам ту још нема. Мантегаца је нешто почео о љубави с научног гледишта, а Ломброзо дохватио љубав па је студира на осуђеницима у казним заводима, пјесници пак рјешавају питање о љубави сваки на свој начин. Али питање о простору изгледа да се већ приближило своме ријешењу. Простор наше земље постао је ситницом. Данас се смју путовању Жила Вернеа око земље за осамдесет дана. Локомотива, уз сарадњу брзовозних поморских пароброда, може сад да прејури тај простор за тридесет и три дана, ако не и за краће вријеме. Неколико дана вам је од Хамбурга до Владивостока, оданде брзовозним паробродом преко Пацифика, па онда претрчите Канаду и још шест дана па сте онамо одкуд сте пошли. Човјек на точку само са своје двије ноге пређе данас простор од Берлина до Беча за 36 часова; а некакав Хајлман и Циперовски измислили су машину која ће путнике возити 250 километара далеко за цигли један час, па колика вам је онда земља? Астрономи су отишли даље. Ено их већ на Марсу, само што не иду под руку с Марсовцима. Астрономи више и не рачуна-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ју на миље и километре, него одмјеравају простор Васионе брзином продирања свјетлости, па су прорачунали да зрак пређе за секунду 50—60.000 миља! У Васиони, госпођо, све живи, а све што живи мора нешто да љуби, ergo има љубави у васколикком простору, — окретох ја разговор на питање о Простору и заврших га с оваквим умним закључком, мислећи да ћу тиме прекинути преклапање о љубави, о тој изанђалој теми која је од пјесника направила преживаре.

Преварио сам се.

— Ви се изгубисте у бескрајном простору, рече ми лијепа дама послје извјесног размишљања. Ја сам казала: да је у човјека изумрла љубав.

— Није изумрла, — узех као у инат говорити. Има је данас и у дјеце, и у старих. Не давно се у Бечу бацила с трећег спрата на двориште тринајестогодишња дјевојчица Адела Захалка, „због љубави“ како новине јавише, да не помињем оног гимназисту што се ни мање ни више него из револвера убио с истог узрока; а један старац од седамдесет двије године заклао се из љубави у соби једне пјевачице, из које је она два часа прије тога отпутовала с једним младим кавалиром. У Паризу се једна старица у толиком степену заљубила у Циганина свирача, à la кнегиња Шиме у Циганина Ригу, да је дошла себи тек кад је Циганина нестало и она прорачунала да је љубав с њиме стаје седамдесет хиљада франака...

— То су неприродне појаве. То није љубав, него болест. Праве, истините, чисте љубави нема више у човјека, праве љубави, разумите ме — рече мало срдито болешљива познаница.

— Дозволите ми онда да вас упитам шта је ово: Суде једног обичног фабричног радника, што је из љубоморе пуцао на мужа своје љубавнице. Пред судом је и муж, па кад му жену питају, у његовом, молим, присуству: је ли јој оптуженик чинио љубавне изјаве и је ли их она примала? — она одговори потврђујући, и при-

зна, да га је пољубила на тренут прије него што је пуцао на њеног мужа, угасивши лампу да муж то не види? Само са љубавне заслијепљености може човјек пуцати на мужа своје љубавнице из љубоморе, и само у заносу праве љубави може жена на очи своје мужу угасити лампу, да не види кад она пољуби љубавника. Или ово: слуга хљебарски има лијепо жену, nota bene Маргариту Лелкеш, коју пронађу подводачице и заведу на странпутицу, те напусти мужа и ода се слободном животу, који баш за то што је слободан стоји под полициским надзором. Муж пронађе жену која сад изгледа љепша, јер јој је лице углађеније и одјевена је chic, па је позива да се врати њему, и ако му се на мах учинила одвратном баш услјед њеног chic-изгледа. Она неће. Он одлази, опет је тражи и нађе, опет позива; па кад је једанпут на вратима њеног стана наишао на једног носача с писамцетом у руци, одузео му то писамце и прочитао у њему укор од „пријатеља“ што она није дошла на обећани састанак, он улети у одају, испали на блудну жену три метка из револвера и опасно је обрати. Порота га ослободи као некрива. И право је. Зар он то није учинио из љубави, која је морала бити баш она ваша истинита љубав, кад он зна и види какав се створ ишчаурио из његове жене, па је опет позива да му се врати на заједнички живот?

— Ви ми непрестано говорите о љубави која може послужити психијатру за студију. Она ваша баба и онај ваш старац могли би се уврстити у ред оних посматрања, што их је изнио Крафт-Ебинг у својој књизи о денатуралисаним страстима. А propos! Жена нема више никакве дражи за мушкиње, јер је њен стид профанисан на разне гадне начине у шантанима, у балетима, у тако званим живим сликама, па и то је убило љубав.

— Ви сте дакле поборник lex Heinze-а који хоће помоћу ауторитета власти да моралише Нијемце, а против кога се сад

бори сав образовани свијет у Њемачкој — брзо прихватих последиједње ријечи моје познанице, да бих је нагнао прећи на говор о другом предмету. Ја сам, госпођо, његов противник, јер сам противник усиљеног стида. Молим да чујете моје мишљење о стиду...

— Не, не, оставите то за други пут, а сад признајте да је *finis* љубави — нервозно ми она упаде у ријеч.

Ударих опет у страну: — Признајете ли ви, госпођо, да су данас послови у свијету толико развијени, да је потпуно оправданом постала она енглеска изрека: Вријеме је новац? Ви знате да се данас на све могуће начине скраћују послови, да би се могло добити што више времена за савлађивање огромно разгранатих послова. Некад су рачунали путовања на данове, данас их рачунају на минуте, јер ако се за један минут закасните, ви сте пропустили воз с којим сте могли стићи у подне у други град на посао, свршити га за 2—3 часа и тога истог дана бити опет у вашем граду и проспавати ноћ у вашој сопственој постељи? (Познаницу спопаде узнемиреност) А електрична железница? Па данас дуго траје људима да се споразумијевају путем телеграфа, него помоћу телефона за тренут сврше посао; а да им писање не би олузимало много времена, направили су машине што брже пишу од човјекове руке, а други, скромнијег стања, на примјер уредништво *Зоре*, служе се дописним картама. Има, госпођо, аутоматских ресторана. Убаците у ону справу новац, па одмах из ње искочи јело с прибором за јестиво, ви га о час поједете, приђете другој справи у коју опет убаците новац, а она вас послужу чашом пива или вина, шта хоћете, попијете и хитате даље на посао. Живот човјек мора бити данас послом испуњен, иначе је човјек пропао, беспосленог неће нико да помогне. Дакле једна трка за послом на све стране, (познаница поче давати знаке да би устала с мјеста), а времена све мање, оно лети, (познаница устаде),

и опет стигну људи да се заљубљују, и што је најчудноватије на љубав утроше највише времена и — новца! (Познаница опет сједи на диван и смири се.) У својим великим ратовима, баш кад му је зорли било, Наполеон први страшно се заљуби у једну Пољкињу, па је због те љубави имао времена да приређује и вечерње забаве само да би њу освојио. И одузео је мужу лијепу Пољкињу, која му је у Шенбруну родила сина, и веома је очајавао кад је као заробљеник на св. Јелени чуо, да се она у Паризу удала за младог француског ђенерала. Зар се у Наполеона тада није распламтила љубав? Има љубави, госпођо, има је и у дворовима и у циганској черги, — јесте ли читали шта је из љубави радила жена Циганина Рига против кнегиње Шиме? — и глумица може да се заљуби, те још како! Има љубави и на Марсу, јер се и тамо живи, и на другим планетама, јер кажу да и тамо нешто живи, а што год живи мора нешто да љуби, јер је љубав зачин живота...

У томе уђе у одају муж моје познанице.

— Је ли, Залеђенко, дохвати га одмах жена, да је у човјека нестало љубави?

— То не могу рећи, драга моја Санојко; али су је романи, које ти не испушташ из руку, и сувише изнијели на пазар, те је љубав постала врло јевтином робом, услјед чега је обљутавила па не пријања лако за човјека. У осталом бесмислица је полемисати о љубави у времену толиких опиљливих проналазака, хладно одговори жени њен Залеђенко.

Свршили смо. Не чекајући закуску, опростих се и одох на пиво. — Има право муж моје лијепе познанице. Паметније је пити опиљиви проналазак што се зове пиво, него полемисати о љубави. А и она има право; јер пиво, кад га повише пијете, успављује човјека па удави у њему поред осталих осјећаја и љубав. Послије попијене веће количине пива, постане човјек равнодушним према најдражеснијем предмету љубави. Онда се препоручује

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

љубави да остави човјека на миру, да би се могао испавати...

Али ја остајем при томе, и ако ми је досадно о томе говорити, да још има љубави и да човјек натрчи на њу као мува у млијеко. Послије најуморнијег посла, најмилији је одмор у љубавном заносу. Упитајте себе ако нисте сасвим изанђали, па ћете се увјерити да је тако. Дантон је изгубио главу, што се мало дуже одмарао

од државних послова — милујући своју лијепу жену. Колико је њих због љубави и вјером преврнуло и т. д...

Не стигох да одговорим г-ђи Санојци на њене наводе о профанисању љубави, и о „болесној“ љубави. Има тога, има. Мораћу јој првом приликом то одобрити, да бих поправио што о Васкрсу укварих, јер је волим видити кад је добро расположена.

И. К. Ајвазовски

— руски сликар —

19. априла руску умјетност задесио је тежак и ненакнадив губитак: умро је Ајвазовски. Смрт његова свакога је дубоко поразила. Свакога, који цијени умјетност, ко љуби прошлост и поноси се садашњошћу њезином, заболило је срце при вијести о том, да је нестало славнога „пјесника ваздуха и мора“. Ајвазовски се угасио. А он је тако јарко горио љубављу према домаћој умјетности, таленат његов тако је дивно блистао до пошљедње минуте живота, сав он био је тако пун животне снаге, нада, планова, да се готово није вјеровало тужној вијести која је долетила из Феодосије, — није се вјеровало, не гледајући на то, што је Ајвазовски умро у старости, у 83 години својој. Да, то је била смрт далеко од цвијета година, али свакако у цвијету снаге. Његова умјетничка душа није знала година, није осјећала старости, није имала ничега заједничкога са његовом готово грбавом фигуром, она је била тако исто млада, као оно прије шездесет година, када је Ајвазовски отпочео радити.

И. К. Ајвазовски свршио је брзо, сједећи у столици, на минуто прије тога весео и задовољан. Он се недавно вратио из Петрограда и на дан смрти дошао на своје имање, гдје је очекивао госте. Но мјесто њих дошла је неочекивана смрт и однијела ту умјетничку душу, која се раз-

лијевала по толиким дивним сликама, по толиким чудним радовима.

Говорити о томе: ко је био Ајвазовски, држимо да је излишно. Његово име давно је увјенчано свјетском славом, одавно већ заузима једно из првих мјеста у реду најпознатијих европских умјетника, почињући од великих мајстора епохе препорођења. Те части био је удостојен од руских умјетника до Ајвазовскога само покојни Кипренски. Готово све највеће стране академије умјетности увјенчале су Ајвазовскога наградама, медаљама, дипломама на звање почаснога члана.

Иван Константиновић Ајвазовски родио се 17. јула 1817. год. у Феодосији. У врло младим годинама у њему се појавила љубав према цртању и музици. Он је цртао кредом, угљеном, оловком на чему год је могао; копирао је са литографија и рђавих бакрореза портрете јунака из устанка грчкога и, најпошље, насликао је на зиду очевога дома фигуру солдата, која побуђиваше свачије љубопитство. Као самоук научио се свирати на виолини, лако памтећи мотиве мјесних пјесама. Свирка на виолини највише је и допринијела његовој каријери. Једанпут тадашњи градоначалник Феодосије А. И. Казначејев, пролазећи поред куће Ајвазовскога, зачу мелодичне звуке виолине и заинтересова се: ко то свира. У то вријеме поглед ње-

гов паде на фигуру солдата, насликану на зиду куће, и он, опазивши свирајућега малишу, запита: ко је то нацртао. Тај одговори, да је он цртао. Одмах други дан Казначејев посла градскога архитекта Коха, који поче младоме Ајвазовскоме давати сатове из архитектурнога цртања. Заједно с тиме градоначалник посла младоме умјетнику сандук са бојама и хартије за сликање.

Благодарећи покровитељству А. И. Казначејева Ајвазовски је био наскоро отпремљен у симферополску гимназију; но није му било суђено да у њој доврши курс, пошто га 1833. год. по највишој заповијести премјестише у Академију Умјетности. Знаменити Тончи обратио је пажњу Владареву на његов необични дар, те је као питомац царски одређен у разред пејсажнога живописа професора М. И. Воробјева. Одмах у почетку Иван Константиновић изабрао је струку мариниста, — врста живописа тада сасвим нова — и прве задаће из тога добио је од францускога маринисте Филипа Танера, године 1835. Те године на академској изложби појавила се његова прва слика, за коју му је једногласно досуђена прва сребрна медаља. Двије године затим он је добио и прву златну медаљу те послан, као питомац Академије, у Крим и на Црно Море. У 1840. год. Ајвазовски пође у иноземство, у Италију, затијем у Париз, па у Италију и Португалију. Свуда је он неуморно радио и излагао своје слике, обраћајући на се пажњу и критике и публике.

Године 1847. Ајвазовскоме је од Академије досуђено, због његових слика црноморских пристаништа, мјесто професора морских изгледа. Кад је почела војна 1853. до 1856. Ајвазовски се посвети сликању подвига руске флоте. Иза тога оде у Париз, гдје изложи 25 слика, за што га, — мимо све руске умјетнике, — одликоваше орденом почасне легије. Ајвазовски је, у опште, са особитом љубављу илустрирао својом кичицом све најважније политичке догађаје, ма како били они свезани с мо-

рем, а у томе броју је и устанак Кандијота 1866. године и откриће Суецкога канала. Кичицом Ајвазовскога увјенчани су и бојни подвизи руске флоте у пошљедњем рату с Турцима.

Пребројати слике Ајвазовскога готово је немогуће, има их више од 5000 и већина њих представља разноличне *ефекте мора*. У тој области Ајвазовски заузима најодличније, прво мјесто. Он је својим сликама, прије половину вијека, открио нове хоризонте, знајући да под својом кичицом саједини појезију застарјелога романтицизма и истинитост наступајућега реализма. Ајвазовски је познао море и живот његов, постигао је тајну чудноватих покрета валова и његове слике дају пуну илузију колебајуће се масе воде, живога мора.

То живо, то бурно, свирепо, то тихо, њежно, што се под сунчаним зрацима тако мило таласа, море, Ајвазовски је посматрао и изучавао читавога вијека, по свијем крајевима Европе. Тамо је живио дуго година, али срцем својим вазда је био привезан за своје мило Црно Море, које је он насликао не у једној стотини слика. Црно Море и приморски град Феодосија вукли су га увијек себи. У том невеликоме граду провео је он своје дјетињство, тамо је појавио он прве проблијеске свога талента, којима не дадоше угинути осјетљиви и предани домаћој умјетности људи; тамо се он населио кад је постао славан и живио до саме смрти, жртвујући много труда и материјалних средстава за уљепшање свога роднога града.

Прије три године у Феодосији је свечано прослављена осамдесетогодишњица рођења знаменитога умјетника. Град је поднио Ајвазовскоме почасну атресу, набрајајући заслуге, које је учинио за Феодосију. Са свих страна Русије и из иноземства стизали су му безбројни телеграми. То је била пошљедња светковина у његовоме животу. Ајвазовски живахно, весели, који никада за мир знао није — сад је покојник. Но душа његова жива је, и она ће вјечно живјети у његовим радовима!

С рускога: *Б. М-ић.*

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Нове појаве у италијанској лихерашури и умјешности

Наш позив није да овдје сада говоримо опширно о раду представника италијанске данашње литературе, већ ћемо само настојати кад и кад у кратко саопћавати српској читалачкој публици мјесечне књижевне продукте данашњијех италијанскијех књижевника.

Пошто нам пак није могуће — а томе су многи узроци — имати на расположењу све књиге, које желимо у овоме угледном српском листу приказати, — то у напријед исповиједамо, да ћемо о некијем умотворинама италијанскијех писаца говорити по оцјенама њиховијех истијех књижевнијех листова.

* * *

Почећемо данас приказом двају романа Г. Ровете, а да свршимо новом опером славног композитора Пућинија.

G. Rovetta је прошлога мјесеца штампао у Милану (Paldini — Castoldi) прекрасна два романа: *Le lagrime del prossimo* i *La Signorina*.

Јеси ли се икада, читаоче, нашао међу разном свјетином покрај врелог котла на пароброду, путујући што се иронично каже — за забаву? Густо облак вруће паре, што ти је дисању сметао, што ти је помрачавао не само очи, већ и памет, нијеси ли га проклињао? а нијеси ли жељно очекивао, да чим прије и брже утечеш далеко, далеко од оне врућине, од онога дима, од оне тарлабуке, па да слободно станеш испод плавог, сјајног, ведрога неба, поврх модрог, сињег мора?

Нијеси ли кадгод у тамној ковачници, гдје у мраку одсијеваху — попут сунчанијех зрака — јата свијетлијех варница, тешко, задувано дисао у сред Божјег дана, без свјетлости? — Нијеси ли зими, пиљећи очима у жарки пламен, који праска на огњишту — помишљао на хладни поточић што ромори покрај цвијећем искићене обале?

Ако нијеси тако што доживио, а ти на страну са овијем мојијем писмом, јер нећеш иначе моћи разумјети онај утисак утјехе, којег смо осјетили, кад смо прочитали дивотне и сјајне странице књиге: *Lagrime del prossimo*, сузе, у којима се играју све боје дугине, те их претварају у многе капи чистог дијаманта.

Испричати узрок изврсног овог дјела Роветовог, било би сувишно и узалудно трошење ријечи; а донијети у изводу садржину његову била би погрда, пошто би веома фину основу широке оне мреже одиста покварили и оштетили.

Непознато нам је, шта је навело Ровету, да напише овај прости, али истинити роман, гдје је и политичка страна такођер веома занимљива. — Не знамо, да ли је тијем хтио на прост начин представити један тип, приказујући нам онога овејаног лопова, хуљу, шпијуна, каматара, господина *Полнеја*, или описати друштво прве половине нашега вијека, или је пак хтио шибати зле и опаке, а узнијети и прославити добре...

И други роман Роветов *La Signorina*, који је прије угледао свијета у *Nuova Antologia*, а сада из истога листа оштампан, баш годи срцу и души нашој. Садржина одговара истини, а нова је у појединостима. Три су карактера особито живахна и истинита. Добро триумфира, врлина бива окруњена.

Комедиограф *Roero*, богати и галантни младић прима као своју *Lulu*, ћерку новинара *Nespolo*, преминулога на двобоју, којег је Роеро проузроковао. Прихваћа је ради тајанствене препоруке биједнога и сиромашнога Несполоа, коју је изрекао издишући у ранама, — а и из грижње савјести, што није отклонио и осујетио онако несретан двобој. Повјерава Лулу мудрој учитељици и најзад се вјенчава с њоме, јер млада изображена госпођица бијаше силно заљубљена у избавитеља свога.

Овај сиже развијен је појединијем новостима, гдје је веома природно и вјешто измијешана туга са смијехом.

Немирни новинар Несполо, који је пун контрадикција, парадокса и невоља, а ипак увијек весео поред свију незгода у животу, од једном нагло и бучно долази, пресијецајући — кад је било најљепше — фини разговор, што га комедиограф имађаше са плавом, лијепом, чаробном, љубазном и од свију љубљеном *Стефанијом*.

Новинар у Америци стекао бијаше ћер Лулу са неком женом рђавога гласа и понашања, па је исту у Милану повјерио жени, што даје собе у најам. — Описана је у кратко — као што тако обичава Ровета — али живо.

И Роеро, растресене памети, похлепан за угодностима и уживањима, али добра срца, човјечан је и истинит, те се и о њему може казати, да је права слика.

Нада све пак нова је и по психолошкијем цртама *васпитатељица*. Усијеђелица, дјевојка из пропале фамилије, поносита својим сиромаштвом, поштењем и беспријекорнијем владањем, налазећи се осамљена, заводи школу и уздржава господске обичаје и пријатељства с некијем господ-

скијем породицама, придржавајући увијек свој понос, надувеност и неодвисност.

Лијепа *Стефанија* жена је, какву Рајберти описује овијем стихом:

Piena de religion e de moròs.

Која нагони своје љубавнике, да се жене онда, кад их се жели опростити.

Адвокат *Оливијери* добар је морални савјетник, који гледа правично, а мрзи друштвена лицемјерства и варке такозваног високога друштва, од којег настоји ослободити комедиографа, те га привољети, да љуби здраве осјећаје и лијепе борбе.

Роман иде хитро и живо, није претрпан нити пренакићен, нити обилује описивањима из антологије. Најглавнија и најживља мјеста представљена су у дијалозима, који су састављени, вођени и довршени ријетком вјештином.

* * *

Друго ваљано дјелце вољни смо да прикажемо и то: *Mezzetinte di Antonio Battara* (R. Vemporad, Firenze.)

Полуцртице! Па ипак су толике и такве живе боје, да онијех двадесет и осам у најелегантнију свеску скупљенијех цртица, слијевају се пред нашијем очима као сјајне сличице чудотворног калејдоскопа; сличице разнолике, без какве особите међусобне свезе, али које нам дају идеју фантастичне, убаве неке цјелине, и ако не по све хармоничне.

Који претјерано строг критичар, претресајући ову књигу могао би казати: „Автор није још погодио себи пут,“ — али би му писац — на одбрану своју — имао одговорити: „Ја сам овдје сабрао неколико мојијех радња, штампанијех прије по разнијем новинама, те их предајем публици на оцјену. Писао сам онако, како ми је диктирало срце и ватрена машта.“

Батара је поријеклом Далматинац. Перо његово више пута заносно описује и црта попут вриједнијех и гласовитијех писаца *Colautti-a*, *Sabalich-a* и другијех ученијех синова несретно ове земље Далмације.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Далматински Италијанци дубоко и с поштовањем клањају се великану, домо-роцу своме Томазеу, те постојаном вољом и неизмјерном љубављу уче матерњи језик, — па, кад га обогаћавају са неким тосканским изразима — као што то обичава Батара — њихов стил постаје још лакши и елегантнији.

Личне успомене, цртице из политичког живота и слике политичких људи, помијешане са свјетским призорима, чудноватијем фантазијама, састављају садржину ове књиге, коју радо читамо. За вријеме кратког одмора између једне и друге радње, помишљамо на чврсту, постојану и разнолику образованост младог автора, који је — рођен у земљи, гдје се води непрестана борба — много што шта видио, примјетио и сањао.

Укратко није никако могуће на по се набројити сваку цртицу, — али ипак споменућемо овдје неке: *Notte di Natale*, цртице од мало страница, али које су тако ужасне и страховите, а ипак умјерене, да нам напомињу незаборављеног Гетеовог *Erlkoenig*-а; — *Usque ad mortem et ultra*, тужна фантазија; *Nel Turbine*, весели љубавни роман.

Прелијепа ова књижица пуна је сарказма и fine ироније, те је наде, да ће се Батара временом моћи успоредити и с најбољим хумористама.

Хумористична литература италијанска у овоме вијеку баш је малена и готов никаква, те је одиста морало изненадити италијански свијет Адолфа *Albertazzi*-а дјелце: *Novelle umoristiche*, које су браћа Тревес издала у Милану.

Хумор, који је толико осјетљив и у другим дјелима Албертацијевим, препун је и у овој књизи и особито је разнолик; оригиналне је форме, која се веома одликује, пошто извире из расправа и инада човјечјег живота, а не долази од сувишне претјераности у типовима или чистим карикатурама. — Овдје је као код *Bocacci*-а и *Stecchetti*-а сва комедија свјетска: људи и жене са села, из вароши, из аристо-

кратије. — Учитељ *Bonarca*, *Polla*, *Sizi*, *Don Giuseppe*, *Ricci* професор *Biscaglia*, *Carlone de' Carli* и т. д. жива су и готов увијек обична чељад. Њихови догађаји и прилике у којима се налазе, воде нас кроз све гране *humour*-а.

Свугдје је природан али *дубок* смијех, јер нема ту новеле, из које не избија нека главна и важна идеја. Тако у приповјетци *Dall'Eldorado* представља писац контраст између човјека из нашега друштва и онога из друштва идеалног по науци социјалиста и идеалиста, али је ново, што он то приказује као сада, а не како ће у будуће бити, за то из тога не пада у очи сатира социјализма и идеализма, већ сатира нашијех обичаја. — *La fortuna di un uomo* говори о прекосретном човјеку, који сам закључује, да је „срећа некога готов увијек несрећа другог“, па да оно, што нам данас изгледа срећа, сјутра ће нам бити несрећа.

Ту је књижевничка социјална и политичка сатира и сатира женска. Но добре и племените госпође неће за то замрзити Албертација, који их увијек нагони на смијех, али не на простачки, неуљудни начин, већ досјетљивијем, оштроумнијем доскочицама.

Ако се при читању овога дјела чешће слатко, из срца не насмијемо, можемо бити тврдог увјерења да се више и не умијемо смијати...

*

Најбоље можемо препоручити радњу професора *Vittorio Turi*-а: *Dizionario storico manuale della letteratura italiana dal 100—1900* (Milano, Paravia).

Рјечник овај састављен је са разборитошћу, а не којекакво натрпан као многи данашњи рјечници и којекакве ручне књиге. — Ово ће дјело заиста имати више издања, за то препоручујемо, да у попису списатеља буду убројени и они, што нијесу споменути у нарочитијем чланцима, макар што се о њима узгредно говори у чланцима, гдје је ријеч о другом књижевницима. Јер је управо веома чудновато

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

да у индексу рјечника овога, који досиже до 1900 г., није споменут један Кардући, Де Амићис или Д'Анунцио.

Дјело Giuseppe Checchi-a: *Poeti, Pro-satori e Filosofi nel secolo che muore*⁴ (Caserta, S. Marino) имало би занијети све оне, који радо и с љубопитством прате литерарне умотворине. — Ту су већијем дијелом о литерарној историји сакупљени чланци, које је автор прије посијао био по многобројнијем листовима, али који су сада некијем редом у једну цјелину састављени, прегледани и проширени.

Checchia има своје идеје и жив стил; он је ратоборан, страствен и често самовољан. Али ово његово дјело занима и онога, који се не слаже с његовијем мислима, јер је ту мноштво биљежака, вијести и анегдота, да је књига ова баш знанствени дар и украс савременој историји италијанске литературе. Јер је овдје говор о самијем италијанскијем пјесницима, прозаторима и филозофима.

* * *

Професор Mandalari из Банделовијех новела попабирчио је и издао под именом: *J proverbi del Bandello* (Catania, — Gianotta) сијасет пословица, које је онај приповједач, свјетовни и одвише разуздани фратар доминиканац сабрао био. — Ту се немилостиво откривају обичаји фратара.

Мандалари успоређује Банделове изреке са изрекама другијех писаца, па и са онима модернијех као Schopenhauer-a. Тумачи исте својијем примједбама тако, да је књижица ова одиста врло занимљива.

* * *

Lopez је познато име у талијанскоме театру, којему је даровао много вриједнијех и лијепијех дјела.

И у новелама, које је скоро дао на свијет: *Le ultime lettere e le novelline* (Catania, Giannotta) гледамо комедиографа у живахнијем периодима, у *vis comica* изрека и изрза. Champagne и овдје се тако-

ђер пјени, али није оно гласовито вино, већ је то млада женскиња, похлепна, која сиса људе, испија разна пића, граби новце и гута морске каменице.

* * *

Викторија Аганоор, данас прва пјеснакиња италијанска међу живијема, издала је на свијет у Милану код Браће Тревес збирку својијех лирскијех пјесама, које су — чуднијем дивљењем литерарнога свијета — већијем дијелом читане биле по најбољијем књижевнијем листовима Краљевине Италије. — Вриједна списатељица, ма колико су настојали њезини пријатељи, једва се је одважила сабрати прелијепе радове своје, који се сада у новој књизи чувају као сјајно драго камење.

Сонет *Gloria* није прије нигдје изишао као ни: *L'egro dicea*, три дивотне кватрине, које приповиједају страшну иронију немилостиве смрти, — а тако није прије угледала свијета ни: *Nel vecchio parco*, свјежа и мирисна пјесмица попут свјежег и мирисавог цвјетића. — У трима пјесмама: *dell'amore, del dubbio* (веома оригинална) и *dell'odio*, којима почима књига, превлађује осјећај, који је бистар и јасан као морски вал. Јер Аганоор-у, ма да гдјегдје употребљује форму модерну, ипак је лако разумјети, да се је отхранила, узгојила и напитала класичном, лаком, простом али живљом појезијом грчком, више него ли слабим и ситним жицама садашњега пјесништва.

Сваки је њезин стих глас, усклик саме природе, па би рекао, да је свака боја, сваки звук из природе продрo у душу дивне ове пјеснакиње, те јој дао своју ријеч, свој говор. Оно што је пјеснакиња осјећала за живота свога открива ријечима, које потичу из тајанствене трзавице предубоко гануте природе.

Стих Аганорин је увијек бистар и искрен; у њему нема ништа простачкога. Она не имитира никога; већијем дијелом мисао своју, осјећај свој ограничава у краткијем, густијем, дрхћућијем строфама.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Она има свој особити начин мишљења, осјећања, живљења. У томе је највише оригинална. Али и начин, којијем она то све изражава тако је особит, да и у пјевању као да је чујемо говорити и као да нам сама природа збори.

У овој збирци стихова дрхће и уздише велика душа, која је много љубила, много подносила, много сањала, а која и данас жели сањати.

Свијетлијем разумом својијем, којег љубав храни и његује, шара и увеличава васколики свијет, — а кадикад и поједина створења; појетични њезин дух узноси горе много високо и људе и ствари, да их опет дозове љубавном пјесмом, али је ипак реалност принуђава, да гледа неке идоле своје скрхане и тада тугу своју изражује очајнијем ријечима, што производе жежњу и дрхтавицу у срцу читаоца, који је увријеђен и престрашен, као да је починио Бог-зна какав инсулт. — Пјесма плаче правом, дубоком тугом.

Кријепки и снажни гласови гњева и срџбе Аде Негри изненадили су нас и задивили; елегија Викторије Аганоор силази нам на срце и ту остаје.

* * *

Завршићемо ове биљешке своје приказом нове *Ruccini*-јеве опере *Tosca*, гдје нам је славни италиј. композитор открио и другу страну свога моћног ума.

Тоском попуњује се артистична индивидуалност учитеља Пуђинија. Пошто се

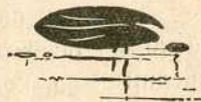
је показао вриједнијем музичаром у *Edgar*-у и у *Villi*, послје онијех елеганција у *Manon*-у, након осјећаја и страсти у *Bohème*, осјећа он у себи другу вибрацију, која до сад не бијаше избила из дубине његове душе. Ето туробне и јаке драме, што га привлачи и што га осваја. У њој се учитељу јављају нове и тешке потешкоће, али их он куша и јуначки побјеђује.

Окривљују *Ruccini*-а, да су многа мјеста у Тоски слична пређашњијем његовијем дјелима, особито *Manon*-у и *Bohème*. Али гдје је тај композитор, да нема свој особити стил, својствени умјетни начин? Такви су и највећи учитељи. *Verdi* је можда изузетак у овоме, готово опћему, правилу, те је једини, који је знао дати свакој својој особи мелодичну физиономију, видљиво разнолику. Али је на свијету само један Верди!

Пуђинијево ово дјело природно је, искрено, особно, *његово*; тако га је замислио, — а написао га је онако, како га је осјетио њежном умјетничком својом душом; саставио га је еlegantнијем, крјепкијем, бујнијем стилем, бистријем, мелодичнијем јаснијем ритмом, музикалном углађеношћу, чарима богате своје мастионице, а понајвише дубокијем познавањем театралнијех ефеката.

Ставивши у музику либрето, гдје је драма тако страшна, *Ruccini* је доказао, да посједује и другу вјештину, такозвану: „знање жалости.“

Љубо Влачић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Оцјене и прикази

Бранислав Ђ. Нушић: **Кнез од Семберије**
историјски фрагмент.

Прошло српско вече на биоградској позорници дало нам је и једно ново дјело даровитог српског књижевника, г. Нушића, једно дјело историске истине, пуно српских суза, и крви и јада!

Историјски фрагмент: крвав лист из очајног живота српског живља, почетком 19. вијека. Осioni Кулин капетан на јаде је пребродило валовиту Дрину, зацрнио Јадар и Подриње и сад води кроз кнежину Семберију триста и три роба. Триста и три роба: све по избор младости и здравља, снаге мушке и љепоте женске. Па еда ли у тој српској земљи срца српског, те да мирно гледа ово тужно робље; ово живо гробље, ову браћу милу и сестрице драге? Кад већ ова мучна пест земље нема крјепке моћи да устукне бијесну силу турску, да успори бујицу јада што прелива лијену домовину Србинову, да ли бар има дарезљиве руке те да даде откупа за поробљену рају? Ето кнеза од Семберије, Ива Кнежевића, ето сламке међу вијорове, српског срца што већ не може поднијети, да му и иначе ојаћену земљу натапа братска суза сужња пролазника, јер ће клетва земљу да окужи, а вапај ће небо да замрачи и очај ће земљу да сажеже. Послао је момка, вјерног Шиша, у поруку Кулин капетану, да је вољан откупити робље. И метну се на мјеру понос српски и даде се цијена заробљеној снази и заплијењеној љепоти, од три тисуће крвавих рушпија.

Сазва кнез Иво кмете у договор, да се пусто злато из камена точи, кад је гола сиротиња раја, те већ више давати не море. Зар је лако кметима пристати на откуп, али камо ћеш душу од тешкога гријеха и образа од срамоте црне, те кнез Иво скиде с плећа ћурак, и прострије га на тле, да набере зноја сирота својих. Настаде мучно, као стријела оштро и као добош тупо, набрајање новца одцијепаног од мука разлијех: неко даје агам села

своја, неки спушта даре и прђију кћери своје, ма дјевојком остала, трећи поклања Ивов дар дјевојци и прима снају без прђије, четврти, пети... и не броје јада својих, већ мукком бацају прилог, кидајући од живота, не би ли попели цијену. А, даде ли и кнез штогод, он који се толико одликује од осталих и вјеконим племством дома свога и високим умом својим и господском ношњом својом и кнежевским поносом својим? Стрпите се, стрпите се, добре душе!

Док се тако тужно саборише, записаше с пута зурле и затутњаше бубњи, весела пратња Кулинова уз гоњење заробљене раје. И чим наступи погана нога крвникова, већ бијес пусников гони кмете да коње водају. Али се као горостас истави српски понос Ивов, и он одби насилников захтјев, јер ти кмети семберски још никоме измеђарили нису. Што му драго, нађоше се слуге, само да се прими понуђени откуп. Али шта је то: то је само дваестак рушпија и нешто гроша. Мукком муче голе душе над пошљедним грошем, око зноја свога, око крви своје, а бездушни Кулин хоће још, тражи још, пијан од бијеса, а жедан и незајаљив златом.

„Харач, харач!“... Откуд раји харач?
Откуд злато, који крова нема,
Мирна крова да уклони главу?
Откуд злато, који њиве нема
Него турску својјем знојем топи?
Откуд злато који стоке нема,
Но за туђом по брдјех се бије?
Откуд злато који руха нема?
Откуд злато који круха нема?

Дошао је ред на Ива, да и он приложи лепту своју. И он даде све три кесе, што му бабо и ђед оставише, и двије њиве међашкиње и дворове праједове, у којима се стотинама година пренашало, с кољена на кољено, име и слава породична.

Ај, све то још не искупљује све, не залијеже за робињицу дичну Стану, алем камен за хареме, за коју се саму ишћу три тисуће. Па зар ниској, дивљој страсти предати ову дивну цуру, поносито чедо

плодоносног Јадра, ту бајну младост и то свјеже здравље, те румене усне, намијењене драгановом пољупцу, и то лијепо, мило чело, и под њиме слатке, ведре очи, са којих се види још ведрија душа. Не, не, Иво не прима својевољну жртву сестре своје, која хоће браћу да искупи, те ето падоше и сребрњаци, и из паса љута гуја, и та бритка сабља, десна рука од које се без цјелива не одваја. Па још к томе и ђечерме и јелек и силав, вас у чисту злату. И кад оста у кошуљи самој, го до душе своје, онда му се силно затресоше груди, јер изнесе да приложи и кандило и икону, сребром опточену, крсно име своје. Ту већ више не могаше издржати Ивова мати, старица Боја. И она је јадна, по реду, уступила била већ свој дио: осам низа рушпија, што су некад китиле њу, невјесту једнога Кнежевића, па чувани да оките снаху, невјесту другога Кнежевића, Ива дичног сина њеног. За тим још једну другу ниску, најдрагоцјенију, најскупоцјенију на свијету, ниску топлих материнских суза, које су чак и леденога Кулина узбудити могле. Али сада, кад се чак дотле дотјерало да се алали и господство сина њена и лијепо крсно име куће Кнежевића, ту препуче срце у старице, мртва паде преко славе своје. Ето и тај мио материн живот, врхунац те гомиле јада и мука, највећи је и најтежи и пошљедни прилог Ивов, тако велики и тако силав, да и Кулин окреће главу да га више не гледа, оставља робље откупљено и бјега далеко од јада шта је починио.

„Алах рахмет ејлен“.

Ништа није тако силно задобило свијет као ова дирљива драмска сцена, боље рећи јак и једар чин са сценама живим, јасним и препуним осјећаја.

Знаменити мислилац данашњег вијека, граф Лав Толстој поставио је три погодбе, које мора испунити свако у истини вјештачко дјело: 1^о Нормалан, то ће рећи моралан, однос између писца и рада 2^о Љепоту облика и 3^о искреност, т. ј. љубав пишчеву према ономе о чему пише. Све три ове погодбе дивно су испуњене у овом вјештачком раду г. Нушића. Прва је погодба оличена у симпатији пишчевој према добру, према правичности, у истинитоме моралном односу писца ка раду. Љепота је облика добивена у чистом и бираном језику, у крјепком и дирљивом изразу. А нада све, трећа, најглавнија погодба, искреност, истинита љубав према описа-

ном предмету, тако је јасна, видна, осјећајна, тако непосредна, да осјећате душу пишчеву како пати са тим јадним свијетом, како разумије бол њихов, како тумачи јад њихов, како цијени жртву њихову. Та је искреност у главном и задобила све; она је онај скупљени народ силно узбудила и ја сам био нијем, потресен свједок једнодушног осјећаја и истинских суза, што су пале у спомен нашим напаћеним прецима.

У нас је било више покушаја на историској драми, али до данас још ни један није потпуно истакао своју литерарну ни сценичну вриједност, ма да је укус нашег свијета још једнако наклоњен прошлости нашој. До сада је једини г. Нушић схватио да се само у овако кратком збивеном фрагменту, у топлом, осјећајном и срдачном апелу може најбоље утицати на срце и на машту, и још к томе задобити вриједност дјелу.

Приказивачи су имали воље, као и у већини српских комада, а њихова је спрема била довољна (код г-ђе Гргурове пребогата) да задобију заслужени успјех драмском раду.

Кнез од Селберије штампан је у априлској свесци биоградске *Звезде*; он је свијетла и блистава зрака са нове једрине њене.

Биоград

Бор. Поповић

Стеван Сремац: *Две приповетке. Мостар. Мала Библиотека, св. 9.*

Ако кога запитате ко је то Г. Сремац, он ће вам одговорити: писац *Лилунације на Селу*, наш најбољи сатирички писац — у случају ако не спомене само *Ивкову Славу*.

Од тога је истина двоје. Истина је, прво, да је писац *Лилунације*, али је, срећом за њ, и писац *Ивкове Славе*; а истина је и то да је сатирички писац, али то још не значи да је најбољи, ма да му то није тешко бити и ма да то не би било много. Јер сатира ако се не зове *Листићи*, зове се *Лилунација* — и тада није ни добра.

Није добра такође, ако се зове *Максими*, јер је то исто што и *Лилунација*. Вјерујте ми, да ми ово није најпријатније констатовати. И очевидно је да бих се ја овдје мање задржавао, да мање цијеним Г. Сремчев таленат; да је ово писао н.пр. Јевтић ја бих слегнуо раменима и мануо

руком; али кад је ријеч о Г. Сремцу, — то нек покаже колико га волим — ствар постаје интересантна — бар за мене.

Јер послјије *Ивкове Славе* Сремац је мене свега освојио као и толике друге. Ја нисам могао да помислим да ће једном он написати какву књигу која неће бити добра или управо коју ја нећу волити (јер књиге су добре, као што знате, зато што их волимо, а не волимо их зато што су добре). То је за ме ишло у онај ред контрадикција које не поимам: да Исус Христос, на примјер, пише водвиље или да Г. Н. Н. састави књигу а ништа не украде. Међутим, ја сам се преварио, Г. Сремац је демантовао моје наде. Не тим што је у обим приповијетке унио дискусију друштвених питања, далеко од тога; напротив ја држим да то њој по праву припада. Тиче се само гледишта с којег је тим питањима приступио и времена кад је то учинио. Он је написао *Лилунацију на Селу* најприје, а ево сада и *Максима* — опет то само мало друкчије.

И ја непрестано себи постављам питање зашто *Максим* послјије *Лилунације*? Зашто и послјије *Пон Гиру*? Зашто уопште *Максим*? — Да нам Г. Сремац покаже да и он умије да не буде умјетник? То је успио ако је желио...

Како волим *Пон Гиру* с оним искреним млазом поезије, с оном прилепчивом топлином која бије из њега и заразно се шири, с оним природним ријечима које нам дају живу емоцију, једном ријечју с оним.. ја не умијем да кажем шта... с оним снажним акцентом живота који је писац дубоко осјетио и у души проживио. То је дјело истинске опсервације и искреног реализма, дјело једне честите и добре душе коју од срца волите и којој се без резерве повјеравате.

Како је, пак, оно блиједо, више него блиједо, безбојно, више него безбојно, хладно, да хладно... Па како је уз то још због краткоће све остало необјашњено, читалац добија чист утисак који га више не оставља и то, да ово и није прича, и да се вара ко то мисли и да вас вара ко вам то каже. Силуета? Ни силуета... Ни једног детаља, шта кажем? ни једне ријечи што даје истиниту емоцију живота коју осјећате кад сте пред каквим умјетничким дјелом. Речени утисак појачава нарочито сам начин приповиједања. Споменуту хладноћу пак донекле објашњава то што је сатира, по својој природи,

бар се тако каже, нешто што искључује, што је супротно симпатији, од које живе остале књижевне врсте и која једино улива дјелу топлине. —

Предазећи преко тона којим је писана и који је, можда, погођен, посао је што вриједи труда и није без интереса задржати се, и ја то чиним, на самом појаву који је био предмет књиге и односу пишчеву према њему; јер ако ме то љути и вријеђа, нагони ме и да мислим.

Што се у оваким случајевима, с видљивих разлога, мора захтијевати од писца то је да буде особито пажљив. С деликатним предметима, треба деликатно поступати. Највећа тачност у опсервацији и најскрупулозна објективност у бирању факата и детаља морају зауздати личну симпатију и антипатију која се, у извјесним приликама, може претворити у клеветање оних људи што немају могућности да се истим оружјем бране. Не треба се бојати да би овако просто констатовање било без значаја; за Омира кажу да чак никад не спомене острво а да не дода како је опкољено водом, ма да су — то је бар моје мишљење — то Грци знали и без њега. Даровит писац и честит човјек мора бити у највећем степену вјеран и пажљив из љубави према себи и оној идеји коју заступа или обара, и гријех пада само на њ ако, из наопаког схватања или хотимичног извртања, свали на идеју оно што припада њеним наказним појавима и што је дошло додиром туђих, прљавих руку, које је трљају и прљају као што с новцем чине, за који се и иначе често она и животу и купује. Искреност може да искупи и зачмалост појмова, али њу не може ништа да замијени. Фалзификација факата — то се не да никад сувише истаћи — највећи је гријех који у оваким књигама писац може да учини. Златне су Елиотове ријечи у овом погледу (Ц. Елиот је Енглескиња): кад умјетност хоће да докаже нешто умјесто да слика живот, кад хоће да поучи, она постаје најдосаднија поука. А још кад је та поука рђава, кад је гријех учињен, али не да жигоше други! У том случају, — има ствари које треба рећи, које управо поштен човјек не смије да прећути, пошто је то један, да не кажем једини начин којим се одужује својој савјести, — у том случају такве појаве треба обиљежити, јер је рђава књига исто што и рђаво дјело.

Г. Сремац није учинио тај гријех, или готово није. Ја сам расположен да вјерујем да га је спасао његов умјетнички инстикат. Тешко је, с разлогом, претпоставити друго што.

Али ипак, може се то сажаљевати али се не може не признати, он се је огријешо о истину на два начина. И читалац осјећа три незадовољства: интелектуално, морално и литерарно, ако се тако може рећи.

1^о он је промашио тип у основи. (Ствар је његове савјести ако је тако хтио; ја у то не вјерујем.) Од двије примјетне врсте људи, с једне су стране они који с хуманим тежњама, искреном вјером, часним радом, личним пожртвовањем у име друштва и истине раде за добро свију, они који вјерују у идеал нешто виши него што је њин лични интерес, које тишти и нешто друго осим свој рођени трбух и који улазе у животну борбу да добра донесу и пострадају за њ (па ако им се ово друго чешће дешава него прво, то није њина кривица). Међу оваке спада Сремчев учитељ. С друге су стране *практични* људи чији је свакидашњи живот немилостиво, вучје клање око плијена, сунђер пун свакојакних, већих и мањих, прљавштина, мрежа исплетена од ситних подлости, хипокризија, лажи, личних интереса, ружних навика, које долазе мјесто демантованих илузија младости и које их, пошто се каже да у пороку има нечег фаталног а у врлини нечег трошног, изједначавају све, горе и боље, не дајући им да виде шта вриједе и како мало вриједе, како је судбина каткад иронична. Треба бити слијеп па не видјети ко од њих више вриједи, ко од њих креће човјечанство напријед и да ли ове друге не носе морално на својим плећима они први, ради којих свијет можда једино и вриједи, који га оправдавају тако рећи. И ако свијет не иде напријед једино због њих, јасно је и то да никако не би ни ишао без њих. Они су со земљина, како се то каже. Ја не желим да су на страни ових других г. Сремчеве симпатије.

2^о кад сам споменуо симпатије, Г. Сремац се вара у оном што се зове оцјена моралне вриједности изнесене личности. Другим ријечима, он се вара не само у сликању личности (то је 1^о) но и у мишљењу које он има о њој; не само да таква личност као тип не постоји но и утисак који он од ње добија нетачан је. О-

туда се наше симпатије разилазе. Г. Сремац и ако изрично не вели на чијој су страни његове, каже на чијој нису. У осталом и оно прво као да се једном наговјештава: бојим се да их не уживају онај капетан чије је савјесно и мудро капетовање оставило јамачно добар траг и онај учитељ с црвеним носом који је због пијанства отпуштен из службе. Ово је друго пак очевидно и иронија, неуспјела иронија, према Максиму јасно о том свједочи. А шта је управо то код новог учитеља што му навлачи пишчеву антипатију? Ево шта. Јамачно то што воли природне науке те збира биљке и бубе; што чита селацима новине умјесто да с њима пије; што је у предавањима мало детаљнији; што не бије ђаке; што пише дописе против капетанових злоупотреба умјесто да помаже његове ђефове; што носи народно одијело; што није побожан (будимо искрени, колико нас је таквих); што се ноћу не мота око вајата и т. д. Право да кажем, ако нећемо да се подсмјевамо фактима, ја не знам шта у цијелом том раду учитељевоу има за осуду и колико је нас који такве гријехе не би на се узели. Без наивности се не може тврдити да ће се таквих учитеља српска школа икада стидити. Шта више, ко сасвим није туђ у историји тога покрета (очигледно је да ја овдје не могу мислити на г. Сремца), тај ће знати колико је он користи донио и како се на промјене које је он тражио и које су онда сматране за револуционарне данас, с промјењеним временом, предрасудама и памећу, сасвим друкчије гледа... Довољно је, у осталом, познато од чега ми патимо, и није ствар у том ударити сатиром но ударити гдје треба. И ако не може бити спора о Г. Сремчевој искрености, о том да ли он тако мисли као што пише, о том да ли он неће да види или не види — јер ја хоћу да вјерујем да је он промислио прије но што је ово написао — не може такође бити сумње ни о том да је његово мишљење погрешно. Другим ријечима, ми вјерујемо — има разлога зашто — да г. Сремац тако мисли, али не вјерујемо да добро мисли, и то је главно. Јер, на крају крајева, с гледишта на коме смо сада, нама је свеједно да ли је оно искрено или неискрено (— гријех увијек остаје, разлика је само у степену); од значаја је то, да је погрешно, лажно, хтио он или не хито, и да се ми разилазимо. И како је овдје најва-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

жније да наша мишљења, наше симпатије буду исте, јер се ради тога оваке књиге пишу, очевидно је онда шта књига губи кад то није случај. Читалац управо не би могао ни да је оцјењује, јер, ако ми се допусти да узајим ово поређење, то је као кад би неко што болује од далтонизма говорио о слици чија је сва важност у контрасту боја. Само, ово је обрнут случај и зато читалац може да оцјењује, само овдје је гледалац с нормалном ретином а писац с болесном...

Но, ако личност није истинита, реална и ако се читалац не слаже с писцем у суду односно ње, то ипак не смета да она буде жива, жива својим, нарочитим животом који јој не пружа реалност но којим је прожима писац. Али, ово постаје врло озбиљно, ова ни тако не живи, то смо већ видјели и то је 3^о. Још једанпут, понављам, она је просто теорија, идеја. И прича, (из оскудице другог израза тако је називам, али ако баш ви хоћете могао бих рећи и чланак) дакле чланак му је овдје био само средство, да протури, без обзира на реалност, а *prigori* ту створену идеју о Максиму. Она, при свем том, може бити и интересантна али она није жива. И ако се тим хоће објашњење, ја држим да то долази отуд што г. Сремац нема снаге да створи оно што не воли (да би, на тај начин, фонд рјечите топлине замијенио евентуалну оскудицу у опсервацији) или оно што није видјео. А истина је која бије у очи још од *Лилунације* да је Г. Сремац, у овим случајевима, говорио на памет, да

не познаје факта и да их не разумије. Ништа, међутим, није тачније од онога: све разумјети значи све опростити.. Овдје, уз то још, да је у првом успио, друго би било излишно. На овом би мјесту долазило и ја бих могао споменути како је само приповиједање, с гледишта композиције недовољно течно, с испадима, несређено, могло би се рећи и неуглађено, на једном мјесту и усиљено (мислим на сцену с оца-чарем) и како није свагда ни најодабраније, али то је тако очевидно за оног ко је књигу читао да ја преко тога прелазим да свршим с најозбиљнијом напоменом како би Г. Сремац могао још једанпут и добро да размисли да ли оваки испади — за овај ми мах не пада друга ријеч — не уде његову имену и његову таленту — тако снажном таленту и тако лијепом имену. —

Књижевност је озбиљан посао гдје се не смију правити експерименти, неоправдани и несмислени, особито данас кад толика друга зла боду очи свију оних који хоће да виде. И ако ја, обрнуто писцу, баш његову књигу не назовем донкихотизмом — само наopakим, јер се овде Мембринов шлем узима за берберски тас — не бојим се да ћу погријешити ако јој дам друго какво име. —

Урош Петровић.

P. S. — Да контраст није правило у послу књижевног хроничара, ја бих био јако изненађен овом заједницом хладног, анахронистичног и промашеног *Максима* и дирљиве, просте и топле слике *Ибиш-ага* коју је писао Сремац, аутор *Ивкове славе* и *Пон Тире*. Спомињући ово ја не тражим друге ријечи за оцјену; у осталом оне ми и не требају. — У. П.

Кроника

Српска

* Српска Краљевска Академија спрема издање свих старих *српских натписа* (са цркава и других зграда, са икона и црквених утвари и са старих гробова) и *записа* (по рукописним и старим штампаним књигама) па моли сву господу, која би таквих натписа и записа имала преписаних, или била у мјестима гдје им се записи налазе, да их пошљу Академији до *половине августа ове године*. Да би ово

издање било што тачније, Академија моли господу која би записе слала, да их не преписују већ *прецртавају* са свима скраћеницама, па ће се у Академији читати. Академији би добро дошли тачни преписи и оних натписа и записа, који су већ објављени, али од невјештих читача, те зато нетачно прочитани и наштампани.

* Наш одлични сарадник, Г. Слободан Јовановић, проф. Вел. Школе, оштампао је из правничког

органа *Бранича* своје најновије дјело: *Велика Народна Скупштина*, студија о уставотворној власти. Овај савјесно сређени научни састав и ако је намијењен специјалној својој публици, ипак може веома да заинтересује и нестручњака својим одјељцима: о упоређењу између Велике Скупштине и обичне: о историји Велике Скупштине; о Уставотворној Скупштини с теоријског гледишта.

* Издавачка књижарница Пахера и Кисића у Мостару предузела је да изда у другом поправљеном и проширеном издању *Православно црквено право* од Др. Никодима Милаша, епископа далматинског. — Захвални смо уваженом г. писцу, што је повјерио друго издање поменутој књижарници, те тиме пружио могућност, да ово, не само у нас, веома цијењено дјело изађе у Мостару. — Дјело ће кроз кратко вријеме ући у штампу.

* Изашла је дупла свеска *Летописа* Матице Српске (Књига 202.—203. Свеска II. и III. за год. 1900.) с одабраном садржином и замашним обимом. С правим задовољством прегледали смо ову добро сређену свеску, какве одавно нијесмо видјели, и с радошћу констатовали промјену — напредак. Не ћемо се, држимо, ни мало преварити а још мање кога увриједити, ако искрено кажемо, да за ово имамо нарочито захвалити млађим Матичиним снагама, чија имена готово само и налазимо на крају књиге, у редакцијском дијелу. — На саму садржину осврнућемо се доцније.

* Миленко М. Вукићевић, драги сарадник наш, издао је недавно нову књигу *Из српске историје, догађаја и личности*. У књизи се говори о капетану Кочи Петровићу, Јовану Вукомановићу, Станиши Марковићу, Стевану Јовановићу и Хаџи Рувиму, о животу и раду њихову и то све на основу историјских података. Желити је, да госп. Вукићевић прикупи и у једној књизи изда своје чланке о Ђерзелез Алији, Хасан-аги Крајишнику и т. д. који су нам поред занимљивости и врло потребни.

* Од уваженог нашег књижевника, Др. Јована Радонића, добили смо на приказ његово најновије дјело: *Прилози историји словенског претпорођаја, крајем прошлога и почетком овога века*. Овај рад је баш завршен у задњем *Летопису* Матице Српске, а одатле оштампан у засебну књигу. — О самом дјелу није нам могуће сада говорити, али само толико можемо напоменути, да само име г. Радонића јамчи, да су ови прилози с највећом савјесношћу и љубављу израђени, као сви досадањи његови радови, који се у нас веома цијене.

* *Управа Краљ. Срп. Народног Позоришта*, с одобрењем Г. Министра просвјете и црквених послова, расписује стјечај за оригиналне комаде из српске историје или српског живота. Сваки комад треба да је у толиком обиму да, приказан, даје цијелу једну вечерњу представу од 2 $\frac{1}{2}$ —3 сахата. Према томе оставља се писцу да изради цјелину у три, четири или пет чинова. Дјело може бити или тра-

гедија или комедија, у прози или стиху. Писац има бирати такав предмет који је могуће инсценирати без великих тешкоћа. За ову цијељ одређује се укупна сума од 2000 динара у сребру, која се дијели на прву награду од 1200 дин. и на другу награду од 800 дин. према вриједности дјела. Писац задржава право на тантијему која му по закону припада. Рукописи ће се поднијети Управи Краљ. Срп. Народ. Позоришта до 1. јуна 1901. године. Рукопису ваља приложити писмо у коме је име пишчево, и на коме ће бити мото које је и на рукопису. Кома се дјелу досуди награда, од онога ће се писмо отворити. Рукописи ће се прегледати до 1. септембра 1901. год. и резултат објавити одмах по прегледу преко новина. — Као што се види, ове су године повољнији услови за такмачење, само би имали примјетити оној неумјесној напомени, по којој се сваки писац мора лаћати само оних сижеа, који се лако даду инсценирати. Држимо да се тиме ограничава слобода натјецатеља.

✓ * Нушићева потресна сцена из српске историје *Кнез од Селберје* изаћи ће у најкраћем времену у *Малој Библиотеци*. Писац је учинио неколико измјена у своме ремек-дјелцету. Радујемо се, што ће на овај начин оно бити приступачно широј српској публици.

* Др. Никола Вулић приредио је српско издање *Извора за грчку и римску историју*. Књига обухвата изворе од прије Херодота до смрти Јустинијанове. Цијена јој је 5 динара.

* *Стеван Бешевић-Петров* позива на претплату своје најновије књиге: *Од шале до сатири*, у којој су прикупљени његови пробрани шаљиви и сатирични радови штампани и нештампани, у стиху, и један одјељак *Искрица* у прози. Издање ће бити врло укусно, а садржина књиге биће са чисто друштвеном сатиром. Књига ће ући у штампу кроз мјесец дана а изниће до 5 штампаних табака, цијена ће јој бити само 50 хелера (или 25 новчића). Скупљачи добивају за 20 претплатника 1 обичан примјерак и 1 у фином повезу, иначе добива сваки скупљач десету књигу или њену вриједност у новцу. Претплату треба унапријед слати писцу у Загреб, (Петрињска ул. 34.)

* *Море без приморја*, зове се нова приповијетка нашега омиљенога Јанка, коју је оштампао из *Звезде*. Постараћемо се, да о њој опширније проговоримо.

* У 21. броју *Бранкова кола* довршен је врло интересан одломак из расправе „Историска судбина Босне и Херцеговине“ под натписом *О Босни с почетка VII. до средине XII. вијека*. Желили би смо да што прије читава расправа изађе, тим прије, што су наши историчари врло мало писали о Босни, ни мало не мислећи од колике би нам користи то било.

* Иво Ђипико почео је да пише и једну овећу приповијетку, која ће, како уредништво *Бранкова кола* вели, још ове године изаћи у поменутоме листу.

* *Пред Косовом*, биљешке од Зар. Поповића, изашле су у другом издању. Ми се радујемо, што је наша жеља (приликом приказивања ове књиге у ланској *Зори*) испуњена, само не знамо да ли је писац дјело поправљао, пошто га не добисмо на приказ.

* *Дете*, написао Др. М. Јовановић-Багут и *Света три Јерарха* написао Михаило Миловановић, натписи су књижицама, које је издала *Матица Српска* из Коњевићеве задужбине. Ми их сада биљежимо само као књижевне приносе, а у једноме чланку нарочито ћемо се осврнути на њих, као и на остале *Књиге за народ* што их Матица издаје.

* Примили смо на приказ из Крагујевца *Извештај* гимназије Кнеза Милоша Великог за школску годину 1899—1900. Осим службеног дијела налазимо у књизи неколико састава од наставника ове гимназије, међу којима три јавна предавања М. Стојанчевића, (*Кнез Милош Велики*) Љ. М. Протића, (*О осећањима и њиховој вредности*) Ст. Нешића, (*Живот и рад Милоша Зечевића*).

* *Врњачка Бања*, од Дра Ђ. П. Јовановића, пријатног љекара у Врњцима. Биоград, државна штампарија Краљевине Србије. 1900. — У овој књизи (која је украшена са неколико слика и картом копаоничког Подгорја) упознаје нас опширно г. Јовановић са чувеном Врњачком Бањом, која је, по његовом мишљењу „у току од неколико година заузела прво мјесто међу српским бањама, надати се је и угледно мјесто у Јужној Европи.“ Свакоме ко се интересује за бање, препоручујемо ову књигу.

* *Станине приповијетке*. Под тим насловом изашла је у Биограду збирка приповиједака од нове, непознате списатељке. Приповијетке су врло слабе. Госпођа или госпођица Стана можда врло добро влада и иглом и варјачом, али на перу сумњамо да ће икада бити добар мајстор.

* *Г. Паја Јовановић*, академски сликар и члан Срп. Кр. Академије Наука и г. *Ђока Јовановић*, познати скулптор, одликовани су за своје изложене радове златним медаљама од изложбенога суда у Паризу, и то први за своју слику *Крунисање цара Душана у Скопљу*, а други за свој вајарски рад *Кнез Милош* према коме ће се и споменик у Пожаревцу подићи. Ова два велика одликовања најбољи су свједоци, да је и српска умјетност у свјетској утакмици добила лијепо мјесто.

Славенска

* Сафвет-бег Башагић (Мирза Сафвет) из Сарајева, написао је и издао књигу под натписом *Kratka uputa и prošlost Bosne i Hercegovine*. — И ако писац није нашао за вриједно да нам своју књигу пошаље на приказ, ми ћемо ипак о њој донијети опширнију оцјену из пера једнога уваженога књижевника српског.

* Матица Хрватска предузела је од 1. јулија издавање и власништво хрватског најстаријега са-

дањег белегистичког листа *Vienca*, који ће и даље излазити у истом правцу, као и до сада. Уредништво је повјерено познатом хрватском пјеснику, књижевнику и научењаку, г. Ђури Арнолду, професору универзитета. За сада, до краја године, облик листа остаје исти, а тако и прегплата. — Да ли ће се овијем *Vienca* пренути из своје... да речемо — досадање конвенционалности, која је и била узрок да млађи оснују свој напредни и слободни књижевни орган, — не знамо.

* Павло М. Ракош, учитељски приправник у Петрињи јавља, да је наурио издати неке своје приповијетке под натписом *Iz bajnih dana*. Приповиједка ће бити 11 на броју, а све ће изнијети 6—7 штампаних табака. Цијена ће бити 80 хелера или 40 новч. — Приповиједач овај сасвим нам је непознат и ако каже да је неке од ових приповиједака штампавао по разним листовима.

* Венгеров, одлични критичар руски почео је издавати сакупљене списе покојнога Бјелинскога. Ту ће бити прибрано све, што је кад и гдје било написао велики покојник. До сад је изашла прва свеска и већ се по њој познаје, да ће ово издање Бјелинских списа бити и веће и потпуније од свих досадањих.

* Познати књижевник руски Боборикин издао је књигу под натписом *Роман на западу за двије трећине вијека*. Ово је први дио његова великога дјела *Европски роман у XIX вијеку*. Други дио тога дјела биће посвећен рускоме роману до епохе 60 година т. ј. до онога часа, кад је сам писац ступио на књижевно поље.

* М. Горки (псеудоним Максима Бјелинског), један од најбољих млађих писаца руских, на кога се у Русији полажу тако лијепе наде, издао је недавно збирку својих приповиједака, у другом издању, пошто је прво готово разграбљено. Приповијетке његове заиста су дивне и велика је штета, што се у нас од њега готово ништа преводило није, док имамо много преведених ствари од разних незнатнијих и слабијих писаца. Радујемо се, што *Бранково коло* обећава, да ће до године донијети један роман његов у српскоме пријеводу.

* Трагедија знаменитога славенофила А. С. Хомјакова Димитриј Самозванец, која је постала библиографском ријеткошћу, ових дана изашла је у новоме издању.

* У јунској свесци *Блгарске збирке* изашла је нова, лијепа приповијетка чувенога бугарскога књижевника Ивана Вазова. Приповијетци је натпис *Изъ новъ друмъ*.

* Неколико млађих бугарских књижевника издали су недавно један литерарни зборник, под натписом *На помошъ!* Зборник је пун лијепих пјесама и приповиједака, а што је главно, *чист приход од нега отићи ће за потпомагање гладујућих сеоских породица*. Заиста лијепа и племенита замисао, само ако се усиље, јер сумњамо да ће моћи у Бугарској,

као и код нас, књижевност неког од глади да избави. Та и са самим племенитим пострекачима ове замисли можда није боље!

* Познати словенски пјесник Цанкар, написао је драму у три чина, под натписом *Јакоб Руда*. Ово је, како се вели, прва словенска драма, која би се са успјехом давати могла и на туђим позорницама.

* Прва свеска сабраних списа најбољег словенског приповједача Јанка Крсника изаћи ће ових дана из штампе. Крсник је познат и Србима, по многим приповијеткама које изађоше преведене што по листовима што засебно. Од њих напомињемо *Господара Јована*, (у „Јавору“ 1889 год.) *Ротлин и Врјанка* (засебно) и *Стару слику* (Јовановићева „Библиотека“).

Страна

* У Мајнцу, родном граду Јована Гутенберга, прослављена је најсвечаније његова *петстогодишњица*. Родни град великог проналазача хтио је, да на риједак и свијетао, дакле, достојан начин прослави петстогодишњи дан рођења свога узвишенога сина, који је људском уму дао најјаче оружје, па је с тога началник Мајнца још у априлу издао проглас „на образоване људе свега свијета, на све који уживају благослове Гутенбергова проналазача“, са позивом, да у граду, гдје је овај велики човјек први пут проплакао, пред самим спомеником његовим, изразе у име читавог људства дубоку благодарност. Одзив на тај свеопћи позив био је свеопћи и свестран. Чланови и изасланици оних народа, који су се вијековима правилно културно развијали, нађоше се, раме уз раме, при полагању вијенаца на подножје Слављеникова споменика, уједињени, збратимљени мишљу, да су уживали благослове Гутенбергова проналазача. У *првим* редовима захвалних поклоника било је и Српство заступљено, као народ, који је био међу *првима* да прихвати дјело великога Нијемца, и то у оном очајном часу, кад и пошљедњих изданака велике му државе нестајаше. Том јасном доказу српске свијести, — (а, уједно, томе жалосном свједочанству, да губљењем државне самосталности, баш у напону своје изгубисмо, застадосмо силно у своје културном напретку), — поклонили су се учени учесници Гутенбергове прославе и признали: да је у Српству, у Црној Гори основана *прва државна штампарија на свијету* настојањем Ивана Црнојевића. Оваким признањем поносио би се и већи и напреднији

народ од нашег, те је с тога за нас Србе Гутенбергова петстогодишњица била од великог и нарочитог значаја.

* Познати професор на пештанском свеучилишту др. Едвард Маргалић преводи на мађарски приповијетке Лазе К. Лазаревића. У јунској свесци *Kath. Szemle*-а изишла је већ у врло красивом пријеводу приповијетка: *Све ће то народ позлатити* а у доцнијим свескама изићи ће и остале по реду. Господин Маргалић познат је са својих извршних пријевода наших народних пјесама на мађарски језик.

* Познати пријатељ Срба, шведски књижевник Алфред Јенсен, који је са српскога превео *Горски Вијенац* и много других ствари, пише сада студију о српскоме пјеснику Гундулићу. Овај спис његов биће штампан на њемачкоме језику.

* У пријеводу Ф. Шгајница изашли су Мопасанови стихови на њемачком језику. Њемачка критика није задовољна ни мало са пријеводом и јако замјера Шгајницу што се и лађао посла, кога није могао као што треба извести. Њемачки критичари том приликом истичу особине Мопасанове појезије, признавајући да му стихови скоро ни мало не заостају иза његових радова у прози.

* Шпанска Академија Наука закључила је, да о свом трошку изда један *Избор Галских Пјесама* пјесникиње Розалије Кастро, док породица умрле пјесникиње у исто доба приређује издање целокупних јој дјела.

* Мадридска градска архива изабрала је, од 40 неизданих још до сада дјела Ramon-a de la Cruz, шеснаест комада у једном чину да изда са коментаром градског архивара D. Carlos-a Cambornego-a. Исто тако издаће књигу до сада необјављених Калдеронових *Autos sacramentales* — Библијско комађе.

* У минхенском часопису *Für das Gymnas. Schulwesen* изишао је темељит чланак професора Велике Школе у Биограду *Дра Николе Вумића: Cäsar's Kriige mit den Helvetiern und Ariovisus bei Dio Casius*.

* Берлинска цензура забранила је за позорницу ова новија драмска дјела: *Послиједње дугме* од J. v. Gans-Ludassy-a, за тим: *Породицу Ваврок* од Franz-a Adamus-a и *Царство Мрака* од Лава Толстоја.

Читуља

† Јован Сундечић. На обалама плавога Јадрана, на крају дивнога бокешког залива, у старом Котору, преминуо је 7. јулија сиједи свештеник, овјенчани српски пјесник, велики родољуб и борац народни, Јован Сундечић. Колико је тијесно с њиме било везано онамошње Српство, види се из израза големе туге, која и у нашој домовини налази свој истински ехо. Слава му и вјечан покој!

САДРЖАЈ: Др. Љубомир Недић: *Српски писци у страним преводима*. — Пјесништво: Heinrich Heine: *Пут у Кевлар*, превео Адекса Шантић. — Приповијетке: Чеда Поповић: *Прича за грот*. — Милан Недељковић: *Наша женска задруга*. — Чланци: Драгутин Ј. Илић: *Наша критика*. — Бранковински: *У разговору о љубави, козерија*. — И. К. Ајвазовски, руски сликар, превео Б. М-ић. — Писма: *Нове појаве у италијанској литератури и умјетности*, пише Љубо Влачић. — *Оцјене и прикази*: Бранислав Ђ. Нушић: *Кнез од Селберије*, историјски фрагмент, приказује Бор. Поповић. — Стеван Сремац: *Две приповетке*, оцјенује Урош Петровић. — *Кроника*: — *Српска*. — *Славенска*. — *Страна*. — *Читуља*.

Претплату Зоре прима њена Администрација, затим Издавачка Књижарница Пахера и Кисџа у Мостару, и сви њени појерењеници. — Рукписи шаљу се Уредништву. — Поједина свеска стаје 80 хелера. — Прима трговачке и друге огласе, рачунајући од петторка у једном ступцу и то: за једно оглашавање по 12 хелера, за три оглашавања по 8 хелера, а за више од три пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније. За сваки пут оглашавања урачунава се 60 хелера књижевине.